ФИФІ ФЫМЫГЪЭПУД, ФИ ІЕЙ ФЫМЫГЪЭПЩКІУ

АДЫГЭ ПСАЛЪЭ

АДЫГСКОЕ СЛОВО

КЪР-м И ПАРЛАМЕНТЫМРЭ ПРАВИТЕЛЬСТВЭМРЭ Я ГАЗЕТ ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КБР

1924 ГЪЭМ И МЭКЪУАУЭГЪУЭ МАЗЭМ И 1 ЛЪАНДЭРЭ КЫЫДОКІ

№45 (21.953) ● 2011 гъэм гъатхэпэм (мартым) и 17, махуэку ● Тхьэмахуэм тхуэ кыыдокІ ● И уасэр соми 3-щ ● adyghe@mail.ru adyghepsale.ru

Съездым и президиумым исщ Къанокъуэ Арсен, Дзасэжь Хьэрэталий, Гришин Алексей.

●ЗэІущІэхэр

Пщыхьэщ Іэнас кьыхуагъэфэща дамыгъэ абы и адэ Муса Бердиевым кьретыж.

Диныр къайгъэм и къежьапІэу щытынкІэ зы Іэмали щыІэкъым

ВЭСЭМАХУЭ Налшык щыІэхэтащ КъБР-м и муслымэнхэм я VI зи мычъэу зэхуэс (съезд). Ар кьыІэІуахьи и пэ кьикуэу, ятэ мывэр ягъэтІылъри, Налшык къыщыІэрагъэпэщ Дин-щІэныгъэ центрым и ухуэныгъэри ирагъэжьащ. А Іуэхугъуитіым Урысей Федерацэми Кавказ псоми я дежкІэ апхуэдизкІэ мыхьэнэшхуэ иІэти, абы кьрихьэлІащ кьэрал къулыкъущІэхэри, дин лэжьыкІуэ нэхъыщхьэхэри. Дин щІэныгъэ центрым и ятІонэрэ 5-м зымащІэкІэ ЩІигъу щыІнальэ.

- Догугъэ центрыщІэр етІанэгъэ кьыІэІутхыну, нобэ кьрихьэлІа хьэщІэ льапІэхэр кьедгъэблагъэу. Мыхьэнэшхуэ иІэщ хамэ кьэралхэм мыкІуэу ди щІалэгъуалэм дин щІэныгъэр ди Хэкум щыІэрагъэгъэтыным, - жиІащ Кьанокъуэ Арсен, центрым и унэ льабжьэм ятІонэрэ мывэр щагъэтІылъым.

Къэбэрдей-Балъкъэрым и Муслымэнхэм я VI зи мычъэзу съездыр ирагъэжьащ, 2010 гъэм дыгъэгъаэм и 15-м щІэпхьаджащІэхэм КъБР-м и муслымэн дин ІуэхущІапІэм и унафэщІ Пщыхьэщ Іэнас хьэжьы зэрауКІам кьыхэкІыу. А Іуэху гуауэм и эгъанкІэ, Муслымэн дин ІуэхущІапІэм и унафэщІыщІэ хахьи хуей хьауж.

- Къэбэрдей-Балъкъэрым и щІынальэм льэпкъ эзмылІэужьыгъуэхэм кьахэкІа, дин зэхуэмыдэхэр зезыхьэ цІыкІуэхэр тыншу щІэзэгурыІуэныр ижь-ижьыж льаНдэрэ хабзэу кьыддогъэгурыкІуэ. Икли а хабзэжьыр зехьэнращ нобэ республикэм и властыр зытедажьэр. Ауэ Къэбэрдей-Балъкъэрыр сыт щыгъуи пэщІэтащ или щІэныгъэр ди Хэкум щыІэрагъэгъэтыным, - жиІащ Кьанокъуэ Арсен, центрым и унэ льабжьэм ятІонэрэ мывэр щагъэтІылъым.

Сурэтхэр КЪАРЕЙ Элинэ трихащ.

Кьэбэрдей-Балъкъэрым и Муслымэнхэм я ІУ зи мычъэзу съездыр ирагъэжьащ, 2010 гъэм дыгъэгъаэм и 15-м щІэпхьаджащІэхэм КъБР-м и муслымэн дин ІуэхущІапІэм и унафэщІ Пщыхьэщ Іэнас хьэжьы зэрауКІам кьыхэкІыу. А Іуэху гуауэм и эгъанкІэ, Муслымэн дин ІуэхущІапІэм и унафэщІыщІэ хахьи хуей хьауж.

- Къэбэрдей-Балъкъэрым и щІынальэм льэпкъ эзмылІэужьыгъуэхэм кьахэкІа, дин зэхуэмыдэхэр зезыхьэ цІыкІуэхэр тыншу щІэзэгурыІуэныр ижь-ижьыж льаНдэрэ хабзэу кьыддогъэгурыкІуэ. Икли а хабзэжьыр зехьэнращ нобэ республикэм и властыр зытедажьэр. Ауэ Къэбэрдей-Балъкъэрыр сыт щыгъуи пэщІэтащ или щІэныгъэр ди Хэкум щыІэрагъэгъэтыным, - жиІащ Кьанокъуэ Арсен, центрым и унэ льабжьэм ятІонэрэ мывэр щагъэтІылъым.

Къэбэрдей-Балъкъэрым и Муслымэнхэм я VI зи мычъэзу съездыр ирагъэжьащ, 2010 гъэм дыгъэгъаэм и 15-м щІэпхьаджащІэхэм КъБР-м и муслымэн дин ІуэхущІапІэм и унафэщІ Пщыхьэщ Іэнас хьэжьы зэрауКІам кьыхэкІыу. А Іуэху гуауэм и эгъанкІэ, Муслымэн дин ІуэхущІапІэм и унафэщІыщІэ хахьи хуей хьауж.

- Къэбэрдей-Балъкъэрым и щІынальэм льэпкъ эзмылІэужьыгъуэхэм кьахэкІа, дин зэхуэмыдэхэр зезыхьэ цІыкІуэхэр тыншу щІэзэгурыІуэныр ижь-ижьыж льаНдэрэ хабзэу кьыддогъэгурыкІуэ. Икли а хабзэжьыр зехьэнращ нобэ республикэм и властыр зытедажьэр. Ауэ Къэбэрдей-Балъкъэрыр сыт щыгъуи пэщІэтащ или щІэныгъэр ди Хэкум щыІэрагъэгъэтыным, - жиІащ Кьанокъуэ Арсен, центрым и унэ льабжьэм ятІонэрэ мывэр щагъэтІылъым.

Налшык къыщыІэрагъэпэщ Дин-щІэныгъэ центрыр ухуэн щыщІадзащ Осетинскэ уэрамымрэ 2-нэ Таманскэ дивизэмрэ я зэхэкІыпІэм деж. А комплексым хохьэ цІыку мини 5-м зэгъуэгу нэмэз зэрыщащІынум тещІыхьа Мэжджыт нэхъыщхьэр, еджапІэ унэр, студентхэм я общежитыр, Кавказ Ищхьэрэм и Ислъам университетым и ректоратым и хэкІыпІэр. Псори зэхэту а ухуэныгъэм текІуэдэнущ сом мелуан 300 хуэдиз. Абы щыщу сом мелуани 100-р кьеутІыпщ Урысей Федерацэм и кьэрал бюджетым, адрей мылькуэ халъхьэнущ УФ-м Ислъам щэнхабзэмрэ щІэныгъэмрэ дэІыгъынымкІэ и фондым, республикэм и Президент Кьанокъуэ Арсен, хьэрычэтыщІэхэм, гукъыдэж зиІэ цІыку псоми. Налшык псыхьуэм пэгъунэгъуу, Муслымэн Дин-щІэныгъэ центрым иубыдынущ гектари 5-м зымащІэкІэ ЩІигъу щыІнальэ.

- Догугъэ центрыщІэр етІанэгъэ кьыІэІутхыну, нобэ кьрихьэлІа хьэщІэ льапІэхэр кьедгъэблагъэу. Мыхьэнэшхуэ иІэщ хамэ кьэралхэм мыкІуэу ди щІалэгъуалэм дин щІэныгъэр ди Хэкум щыІэрагъэгъэтыным, - жиІащ Кьанокъуэ Арсен, центрым и унэ льабжьэм ятІонэрэ мывэр щагъэтІылъым.

Сурэтхэр КЪАРЕЙ Элинэ трихащ.

Кьэбэрдей-Балъкъэрым и Муслымэнхэм я VI зи мычъэзу съездыр ирагъэжьащ, 2010 гъэм дыгъэгъаэм и 15-м щІэпхьаджащІэхэм КъБР-м и муслымэн дин ІуэхущІапІэм и унафэщІ Пщыхьэщ Іэнас хьэжьы зэрауКІам кьыхэкІыу. А Іуэху гуауэм и эгъанкІэ, Муслымэн дин ІуэхущІапІэм и унафэщІыщІэ хахьи хуей хьауж.

- Къэбэрдей-Балъкъэрым и щІынальэм льэпкъ эзмылІэужьыгъуэхэм кьахэкІа, дин зэхуэмыдэхэр зезыхьэ цІыкІуэхэр тыншу щІэзэгурыІуэныр ижь-ижьыж льаНдэрэ хабзэу кьыддогъэгурыкІуэ. Икли а хабзэжьыр зехьэнращ нобэ республикэм и властыр зытедажьэр. Ауэ Къэбэрдей-Балъкъэрыр сыт щыгъуи пэщІэтащ или щІэныгъэр ди Хэкум щыІэрагъэгъэтыным, - жиІащ Кьанокъуэ Арсен, центрым и унэ льабжьэм ятІонэрэ мывэр щагъэтІылъым.

Налшык къыщыІэрагъэпэщ Дин-щІэныгъэ центрыр ухуэн щыщІадзащ Осетинскэ уэрамымрэ 2-нэ Таманскэ дивизэмрэ я зэхэкІыпІэм деж. А комплексым хохьэ цІыку мини 5-м зэгъуэгу нэмэз зэрыщащІынум тещІыхьа Мэжджыт нэхъыщхьэр, еджапІэ унэр, студентхэм я общежитыр, Кавказ Ищхьэрэм и Ислъам университетым и ректоратым и хэкІыпІэр. Псори зэхэту а ухуэныгъэм текІуэдэнущ сом мелуан 300 хуэдиз. Абы щыщу сом мелуани 100-р кьеутІыпщ Урысей Федерацэм и кьэрал бюджетым, адрей мылькуэ халъхьэнущ УФ-м Ислъам щэнхабзэмрэ щІэныгъэмрэ дэІыгъынымкІэ и фондым, республикэм и Президент Кьанокъуэ Арсен, хьэрычэтыщІэхэм, гукъыдэж зиІэ цІыку псоми. Налшык псыхьуэм пэгъунэгъуу, Муслымэн Дин-щІэныгъэ центрым иубыдынущ гектари 5-м зымащІэкІэ ЩІигъу щыІнальэ.

- Догугъэ центрыщІэр етІанэгъэ кьыІэІутхыну, нобэ кьрихьэлІа хьэщІэ льапІэхэр кьедгъэблагъэу. Мыхьэнэшхуэ иІэщ хамэ кьэралхэм мыкІуэу ди щІалэгъуалэм дин

АДЫГЭ ПСАЛЪЭ

Банкхэм КъБР-м и бюджетым сом мелуан 400 халъхьэ

КъБР-м и Правительствэм и Унафэщым и яп къуэдзэ Абрэдж Іэдиб иригъэкІуэкІащ Банк советым и зэІуІэкІыгъэ. Абы щыгъуэзагъэ республикэм и кредит Іуэхущ-нІэхэм блэкІа илъэсым ирагъэкІуэкІа лажьыгъэм кыриКІуаХэм.

Абрэдж Іэдиб

ЗэІущІэм и пэщІэдзэм Абрэдж Іэдиб тепсэлыхьащ иужьрей илъэс зыбжанэм республикэм и банк ІэнатІэм хъарзынэу зэрызиужьам: «Дыз3ыт гъэм и пэщІдзэм ирихьэлІэу валовэ щыналъэ продуктым ехьэлІауэ къащтэмэ, банк псоми я мылькУ процент 57-рэ, кредиту абыхэм ятар процент 45,2-рэ, щыхУ щхьэхуэхэм я гъэтЫлыныгъэу абыхэм халъхьар процент 18,5-рэ хьуэу щытащ. Иджыпсту банк ІэнатІэр зэпІэзэрыту мэлажьэ, абы и Іуэхутхьэбзэхэр кьызэрагъэпщ ахъшэ кьыхъзылІхьэхэмрэ щыхУэ къэзыщтэхэмрэ ахъшэ яфІэкІуэдныныкІэ щынагъу къытрамыгъэхьэу».

КъБР-м и Льэпкъ банким и унафэщІ Тхьэмокъуэ Анатолий кьигъэлъэгъуащ блэкІа илъэсым республикэм и кредит Іуэхущ-нІэхэм ирагъэкІуэкІа лажьагъэм кЫриКІуа Іуэху нэхъыщхьэхэр. Къапщтэмэ, нитхьабанІэкІэ Москва щыр банк инхэм я Іуэхущ-ІапІэу республикэм щыІэхэм я фІыгъэкІэ, кьалэжьа фейдэр хуэди 4-кІэ нэхъыбэ хьуащ.

2010 гъэм банкхэм я кассэхэм эзбгалъэкІ ахъшэ Іэрылъхьэр сом мелардж 130,7-м нэсащ. Республикэм и Льэпкъ банкыр Кавказ Ищхьэрэ федеральнэ округым иджырей электрон технологиехэр нэхъ пасэу кьащыдзыгъэсэбэпу ящІэзыдзахэм ящыщщ - иджыпсту КъБР-м щыІэ банкхэм зэІэпах ахъшэм и процент 99,8-р электрон Іэмалхэмкіэ зэрагъакІуэ. Къэпсэлъам кьызэрагъэпсэлъэмкІэ, ахъшэ-кредит политикэр зыхуэунэтІар зы льэныкъуэкІэ - Урысейм и Банкым кредитхэр къеІыхьныщ, мыдрей льэныкъуэкІэ - ахъшэ лейр абы и депозитхэм хэлъхьэныщ. Иджыпсту республикэм и банкхэм ящыщу 4-м, банк инхэм (Урысейм и мэкъумэш банкым, Связь-банкым) я кьудамэу 2-м Урысейм и Банкым щІыхуэхэр кьыІахьну щытщ. Къэралым и банк нэхъыщхьэм нэгъабэ республикэм и кредит Іуэхущ-ІапІэхэм сакъыльэту ягъэтІылъам и уасэр сом мелард 1,1-рэ мэхъури, абы кьыпІокІуэу иджыри кредиту сом мелуан 735-рэ кьыІах хьунущ.

Банк инхэм я Іуэхущ-ІапІэхэм зэрызаужьам и фІыщІэкІэ, банк Іуэхутхьэбзэхэри нэхъыбэ хьуащ. Банк ІэнатІэм и мылькыр сом мелард 42,2-м нэсащ, нэгъуэщІу щыІэмэ, процент 42-кІэ хэхьуащ. Республикэм и банкхэм я мыдькУр ику иту сом мелуан 90-м щІегъу, абыхэм я нэхъыбаІэм дэтхэнэмэ сом мелуани 180-рэ нІэщ, нэгъуэщІу жыпІэмэ, езыхэм я статусыр яхьумэныкІэ зыхуеинум нэсащ.

Хьэрычэт Іуэху цыкІумрэ курытымрэ я Іэнатіэхэм щІыхуэу ират ахъшэр яфІэкІуэдыным банкхэр темышынэныкъым папщІэ, псори зэхэту сом мелуан 44,73-рэ кьызэщІэкьыдэр щІыхуэхэмкІэ жэуапІэр и пщэ дильхьажу ШэсипІэ фондыр къэуващ. Зэрыщыту кьащтэмэ, банкхэмрэ банк Іуэхущ-ІапІэхэм я кьудамэхэмрэ хьэрычэт Іуэху цыкІумрэ курытымрэ я лэжьакІуэхэм щІыхуэу сом мелард 16-м щІигъу, щхьэзакъуэ хьэрычэтщІэхэм сом мелард 2, щІыху щхьэхуэхэм сом мелард 8,2-рэ ирагащ. КьызэрыщІэкІымкІэ, банкхэм дзыхь яхуэзыщІ щІыхуэхэр КъБР-м щынэхъыбэщ ику иту Урысейм елыТащ. «Апхуэдэ дзыхьым и щыхьэтщ нэгъабэ и закъуэ банкхэм сом мелард 14-м нэблагъэ е 2009 гъэм елытауэ процент 35-кІэ нэхъыбэ (ику иту Урысейм - процент 30) щІыхуэхэм кьызэрыхалъхьар. Псом хуэмыдиу ар екъуІэныгъэ щхьэщ депозитхэмрэ кьыхалъхьэ ахъшэхэмрэ проценткІэ хущІагъэр ягъэмащІэ эпыту 2010 гъэр зэрекІуэкІар екъплъытэмэ. Ауэ, ику иту Урысейм ис дэтхэнэ зы щІыхуэм тещІыхьауэ банкхэм сом мин 62,6-рэ щахьуэмэмэ, ди республикэм я бжыгъэр зэрыщІыхьр сом мин 15,6-рэщ.

Банк Іуэхутхьэбзэхэм зегъэужьныныкІэ Іэмал нэхъыфІхэм ящыщу КъБР-м и Льэпкъ банким и унафэщІм къельытэ ахъшэр зэрызрагъакІуэ пластик картэхэр кьэгъэсэбэныныр. Дыз3ыт ильэсым и пэщІдзэм прихьэлІэу апхуэдэ картэхэр щыІу щхьэ-зэныныр. ГъащІэм кьыгъэуэ Іуэхутхьэхэм зэращыщыр щІыхубэм къагурыІуэн хуеІщ. А дэфтэрым и купщІэр зэпІэхар ныбжьыщІэм зыхуеи щІэныгъэ, зэфІэкІ иІэу, кьыхих Іэщ Іагъэм теуХуэу. Гъэхъэзэмрауэ и еджэным адэкІэ перзыщІэныр.

Жылагъуэмрэ стандартыщІэмрэ яку дэлъ зэпыщІэныгъэм утепсэльыхьмэ, дэфтэрым кьыщыІэтар кьытщІэхъуэ щІабІэм, ди бынхэм я къэІуэнур нэхъри егъэфІэкІуэныр, кьэралым щыІэ егъэджэныгъэ-гъэсэныгъэ ІэнатІэм адэкІи зегъэужьныныр. Америкэм кьыщыдэкІ «News-week» жылагъэр-политикэ журнал цІэрыІуэм 2009 гъэм иригъэкІуэкІа дунейпсо къэхэтэныгъэхэм ятепщІыхьмэ, ди жагъуэ зэрыхъунщи, егъэджэныгъэм и зыужьныныгъэмкІэ, абы кьызэщІиубыдэ щІыхуэ Іэмал елыТакІэ, Урысей Федерацэр 31-нэ увыпІэм щыту аращ. (Ди социологхэм кьызэрыльтэмкІэ, дэ 28-нэ увыпІэр ІыгъыщІ). Псалъэм кьыдэкІуэу жыТэнщи, 1992 гъэм егъэджэныгъэ ІэнатІэм дыдэу іэхъуІэныгъэхэмкІэ дуней псом ещанэ увыпІэр щытІыгъыу щытащ.

ЕгъэджэныгъэмкІэ федеральнэ къэрал стандартыщІэм хэлъ Іуэхугъэущ Іэр хуэгъэпсащ ныбжьыщІэм зыхуей егъэджэныгъэ унэтІныныгъэр кьыхихыфыну Іэмал зэриІэм. Дэ къэдэр дрохьэлІэ адэ-анэхэм кьагбгъэдэкІ мыпхуэдэ Іуэху епІъыкІэм: «Ди бынхэм хуейкъым физикэ е химие (псалъэм папщІэ), сыту жыІэмэ дэ ар зыхуедгъэдэжнур юрист (экономист) ІэщІагъэрщ. А предметхэм гулъытэ нэхъыбэ хуищІмэ, нэхъыфІу кьыдолъытэ». СтандартыщІэм ипкъ иткІэ, дэтхэнэ еджакІуэм и щІэныгъэ зэрыгъэгъуэтыфынущ псоми я зэхуэдэ предмет зытхухымкІэ, кьинэмыщІауэ езым Іэщ-ІагъэкІэ кьыхихыныж ехьэлІа предмет зыщІапІи курыт школым нэхъ кууэ щІидзэныну.

- МуІаед, стандартыщІэм ипкъ иткІэ, сыт хуэдэ зэхъуэкІыныгъэхэр халъхьэну курыт щколаХэм зэрыщрагъаджэ программэхэм?

- Курыт щІэныгъэ нэс кьозыт зэредж программэхэр Іыхьиитіу гуэшауэ щытынущ. Япэ Іыхьэм кьызэщІиубыдэнущ псоми зэхуэдэу яджьнь хуей предметхэр. ЕтІуанэм хьихьну предметхэр зыубзыхунур езы школэкІуэхэращ. Апхуэдэу абы кьыщигъэльэгъуауэ щытынущ егъэджэныгъэм и Іыхьэхэр зытещІыхьа мурадхэр, ахэр зэрызэхэтыну икІи кьызэгъэпэща зэрыхьуну щыкІэхэр.

Зэредж планхэр программэхэм ятещІыхьауэ щытынущ. Абыхэм хэтынущ школаКІуэхэм Іэмал имыІэу яджьпхъэ предметхэр: «Урысейр дунейм псом», «Физкультурэ», «Псэуныгъэ щынагъуэнщэм и лъабжьэхэр» (ОБЖ), «Унеи проект». Апхуэдэу зэредж я планым кьызэщІиубыдэнущ предмет гупитхум ятещІыхьа курсхэм ящыщ зыи, еджакІуэм кьызэрихиым елъытауэ. Апхуэдэхэщ:

- урысыбзэмрэ литературэмрэ, анэдэлъхубзэмрэ литературэмрэ;

- хамэ къэралыбзэ (хамэ къэралыбзэу тІу кьызэщІеубыдэ);

- есэпыпмрэ информатикэмрэ (есэп, информатикэ, алгебрэмрэ матанализым и щІэдзапІэмрэ, геометрие);

- естественнэ щІэныгъэхэр (естествознание, физикэ, химие, биологие, экологие);

- нэгъуэщІ курсхэр (е гъуэзджэ, е еджапІэм кьыхиха курс щхьэхуэ, е предмет зыбжанэ курс).

- СтандартыщІэр къапштэмэ, я бынхэм курыт щІэныгъэ нэс ирагъэгъуэтын папщІэ, адэ-анэхэм пщІэ ятын хуей хъуным дыхуэмыкІуэну пІэрэ?

- Мы лъэхъэнэм зым и дежкІи щэхухъым 10-11-нэ классхэм щеджэ ныбжьыщІэхэм я щІэныгъэм школ щІыб Іэмалхэмкіэ зэрыхагъахъуэр. Абыхэм я нэхъыбэр репетиторхэм я деж макІуэ, пщІи ирату, сыту жыІэмэ еджапІэ нэхъыщхьэм лъэпощхьэпоуншэу ущІэтЫсхьэн папщІэ, курыт школым кьыщІах щІэныгъэр мащІэщи.

Стандартыщ Іэм Іэмалыншэу кьызэщІиубыдэ предметхэр кьащтэмэ, ахэр ныбжьыщІэхэм пщІэншэу ирагъэджынущ. Ар наІуэу кьыщыгъэльэгъуащ абы теухуа хабзэм.

- Дауэ уеплъра, сыт хуэдэ зэхъуэкІыныгъэ хэлъхьэн хуей-тІэ стандартыщІэм?

- СызэригугъэмкІэ, ар зэхъуэкІын хуейуа аракъым, атІэ дэщІыгъун, нэхъ Іупщ щІыпхъэу аращ. Къащтэмэ, предметхэр кьызэрыхэхыпхъэр нэхъ наІуэ кьэщІын хуейщ, Іэмал имыІэу егъэджэныгъэхэм я Іыхьэр нэхъыбэ щІыпхъэщ, псалъэм папщІэ, «литературэ» предметыр хэгъэхьауэ. Нэхъ тэмэму кьыщІъэльэгъуамэ нэхъыфІт егъэджэныгъэмкІэ программэр гъащІэм хэпщэн папщІэ кьэраІымрэ Іуэхущ-ІапІэмрэ я пщэрыльэ кьалэнэхэр.

Жылагъуэр, егъэджакІуэхэр, ІэщІагъэлІэхэр иджыпсту хуабжьу топсэльыхь стандартыщІэм, Абыхэм дэфтэрым хуащІ ныкъусаныгъэхэр кьащтэмэ, чэнджэщхэм щІэдэІуэмэ, си гугъэщ абы ехьэлІа ущІэ псоми жэуап нэс ягъуэтыну.

КъБР-м и Парламентым и пресс-Іуэхущ-ІапІэм и гъэхъэзыращ.

Дызэрыхьа илъэсыщІэм и пэм кьыщыщІэдзауэ жылагъуэр кууэ топсэльыхь щІэблэм курыт щІэныгъэ нэс егъэгъуэтыныр ещхьуэ кьыхалъхьа Егъэджэныгъэмкіэ федеральнэ къэрал стандартыщІэм. Махуэ къэс щІэ гуэр кьыщахуэ, зызыужь и унэтІныгъэм кьыхалъхьа мардэщІэхэр кьуэм яблІхьэлэмэтщ, сыту жыпІэмэ егъэджэныгъэм льэныкъуэ гуэркІэ пымыщІа унагъуэ, цІыху щхьэхуэ иджырей зэманым гуэныгъэуейщи.

Егъэджэныгъэмкіэ федеральнэ къэрал стандартыщІэм и къалэн нэхъыщхьэхэмрэ ар зэрызэхэль Іыхьэхэмрэ тедгъэпсэлъыхьыж мурадкІэ, дэ зыхуэдгъэзащ КъБР-м и Парламентым Егъэджэныгъэмрэ щІэныгъэмкІэ и комитетым и унафэщІ Дадэ МуІаед.

- Егъэджэныгъэм кьыхалъхьэ мардэщІэхэр нэхъыбэу сыт хуэдэ Іуэхуэ-щІапІэхэм хуэунэтІа, МуІаед?

- Япэрауэ, Егъэджэныгъэмкіэ федеральнэ къэрал стандартыщІэ кьыхалъхьэныр гъащІэм кьыгъэуэ Іуэхугъуэхэм зэращыщыр щІыхубэм къагурыІуэн хуеІщ. А дэфтэрым и купщІэр зэпІэхар ныбжьыщІэм зыхуей щІэныгъэ, зэфІэкІ иІэу, кьыхих Іэщ Іагъэм теуХуэу гъэхъэзэмрауэ и еджэным адэкІэ перзыщІэныр.

Жылагъуэмрэ стандартыщІэмрэ яку дэлъ зэпыщІэныгъэм утепсэльыхьмэ, дэфтэрым кьыщыІэтар кьытщІэхъуэ щІабІэм, ди бынхэм я къэІуэнур нэхъри егъэфІэкІуэныр, кьэралым щыІэ егъэджэныгъэ-гъэсэныгъэ ІэнатІэм адэкІи зегъэужьныныр. Америкэм кьыщыдэкІ «News-week» жылагъэр-политикэ журнал цІэрыІуэм 2009 гъэм иригъэкІуэкІа дунейпсо къэхэтэныгъэхэм ятепщІыхьмэ, ди жагъуэ зэрыхъунщи, егъэджэныгъэм и зыужьныныгъэмкІэ, абы кьызэщІиубыдэ щІыхуэ Іэщ-ІагъэкІэ елъытакІэ, Урысей Федерацэр 31-нэ увыпІэм щыту аращ. (Ди социологхэм кьызэрыльтэмкІэ, дэ 28-нэ увыпІэр ІыгъыщІ). Псалъэм кьыдэкІуэу жыТэнщи, 1992 гъэм егъэджэныгъэ ІэнатІэм дыдэу іэхъуІэныгъэхэмкІэ дуней псом ещанэ увыпІэр щытІыгъыу щытащ.

Егъэджэныгъэмкіэ федеральнэ къэрал стандартыщІэм хэлъ Іуэхугъэущ Іэр хуэгъэпсащ ныбжьыщІэм зыхуей егъэджэныгъэ унэтІныныгъэр кьыхихыфыну Іэмал зэриІэм. Дэ къэдэр дрохьэлІэ адэ-анэхэм кьагбгъэдэкІ мыпхуэдэ Іуэху епІъыкІэм: «Ди бынхэм хуейкъым физикэ е химие (псалъэм папщІэ), сыту жыІэмэ дэ ар зыхуедгъэдэжнур юрист (экономист) ІэщІагъэрщ. А предметхэм гулъытэ нэхъыбэ хуищІмэ, нэхъыфІу кьыдолъытэ». СтандартыщІэм ипкъ иткІэ, дэтхэнэ еджакІуэм и щІэныгъэ зэрыгъэгъуэтыфынущ псоми я зэхуэдэ предмет зытхухымкІэ, кьинэмыщІауэ езым Іэщ-ІагъэкІэ кьыхихыныж ехьэлІа предмет зыщІапІи курыт школым нэхъ кууэ щІидзэныну.

- МуІаед, стандартыщІэм ипкъ иткІэ, сыт хуэдэ зэхъуэкІыныгъэхэр халъхьэну курыт щколаХэм зэрыщрагъаджэ программэхэм?

- Курыт щІэныгъэ нэс кьозыт зэредж программэхэр Іыхьиитіу гуэшауэ щытынущ. Япэ Іыхьэм кьызэщІиубыдэнущ псоми зэхуэдэу яджьнь хуей предметхэр. ЕтІуанэм хьихьну предметхэр зыубзыхунур езы школэкІуэхэращ. Апхуэдэу абы кьыщигъэльэгъуауэ щытынущ егъэджэныгъэм и Іыхьэхэр зытещІыхьа мурадхэр, ахэр зэрызэхэтыну икІи кьызэгъэпэща зэрыхьуну щыкІэхэр.

Зэредж планхэр программэхэм ятещІыхьауэ щытынущ. Абыхэм хэтынущ школаКІуэхэм Іэмал имыІэу яджьпхъэ предметхэр: «Урысейр дунейм псом», «Физкультурэ», «Псэуныгъэ щынагъуэнщэм и лъабжьэхэр» (ОБЖ), «Унеи проект». Апхуэдэу зэредж я планым кьызэщІиубыдэнущ предмет гупитхум ятещІыхьа курсхэм ящыщ зыи, еджакІуэм кьызэрихиым елъытауэ. Апхуэдэхэщ:

- урысыбзэмрэ литературэмрэ, анэдэлъхубзэмрэ литературэмрэ;

- хамэ къэралыбзэ (хамэ къэралыбзэу тІу кьызэщІеубыдэ);

- есэпыпмрэ информатикэмрэ (есэп, информатикэ, алгебрэмрэ матанализым и щІэдзапІэмрэ, геометрие);

- естественнэ щІэныгъэхэр (естествознание, физикэ, химие, биологие, экологие);

- нэгъуэщІ курсхэр (е гъуэзджэ, е еджапІэм кьыхиха курс щхьэхуэ, е предмет зыбжанэ курс).

- СтандартыщІэр къапштэмэ, я бынхэм курыт щІэныгъэ нэс ирагъэгъуэтын папщІэ, адэ-анэхэм пщІэ ятын хуей хъуным дыхуэмыкІуэну пІэрэ?

- Мы лъэхъэнэм зым и дежкІи щэхухъым 10-11-нэ классхэм щеджэ ныбжьыщІэхэм я щІэныгъэм школ щІыб Іэмалхэмкіэ зэрыхагъахъуэр. Абыхэм я нэхъыбэр репетиторхэм я деж макІуэ, пщІи ирату, сыту жыІэмэ еджапІэ нэхъыщхьэм лъэпощхьэпоуншэу ущІэтЫсхьэн папщІэ, курыт школым кьыщІах щІэныгъэр мащІэщи.

Стандартыщ Іэм Іэмалыншэу кьызэщІиубыдэ предметхэр кьащтэмэ, ахэр ныбжьыщІэхэм пщІэншэу ирагъэджынущ. Ар наІуэу кьыщыгъэльэгъуащ абы теухуа хабзэм.

- Дауэ уеплъра, сыт хуэдэ зэхъуэкІыныгъэ хэлъхьэн хуей-тІэ стандартыщІэм?

- СызэригугъэмкІэ, ар зэхъуэкІын хуейуа аракъым, атІэ дэщІыгъун, нэхъ Іупщ щІыпхъэу аращ. Къащтэмэ, предметхэр кьызэрыхэхыпхъэр нэхъ наІуэ кьэщІын хуейщ, Іэмал имыІэу егъэджэныгъэхэм я Іыхьэр нэхъыбэ щІыпхъэщ, псалъэм папщІэ, «литературэ» предметыр хэгъэхьауэ. Нэхъ тэмэму кьыщІъэльэгъуамэ нэхъыфІт егъэджэныгъэмкІэ программэр гъащІэм хэпщэн папщІэ кьэраІымрэ Іуэхущ-ІапІэмрэ я пщэрыльэ кьалэнэхэр.

Жылагъуэр, егъэджакІуэхэр, ІэщІагъэлІэхэр иджыпсту хуабжьу топсэльыхь стандартыщІэм, Абыхэм дэфтэрым хуащІ ныкъусаныгъэхэр кьащтэмэ, чэнджэщхэм щІэдэІуэмэ, си гугъэщ абы ехьэлІа ущІэ псоми жэуап нэс ягъуэтыну.

КъБР-м и Парламентым и пресс-Іуэхущ-ІапІэм и гъэхъэзыращ.

Егъэджэныгъэм и гъунапкъэщІэхэр

● Ди псэлъэгъуэр

Дадэ МуІаед

Зэдэарэзыуэ къащтэ

● Лъэныкъуэщ комиссэм

Къэбардей-Балъкъэрым зыщыхуэдизыну и Іуэхум. Лъэкъэгъэмрэ социальнэ зыужьныныгъэмкІэ министр Тюбеев Альберт зэпкърыхауэ кьыетуеныщ сабийхэм я зыгъэпсэхугъуэ зэманыр тэмэму кьызэгъэпэщыным теухуауэ кьапэщІэхэм.

- Мы гъэм ныбжьыщІэ мин 65-м нэблагъэм я нэгу зедгъэужьныщ, хуейхэр сэбэп зыпылъ лъэкъыгъэм хэтынущ. Ар зи узыншагъэр егъэфІэкІуэн хуейуэ республикэм щыпсэу яджакІуэхэм я процент 80-м щІегъу. - Нэхъ унагъуэ хуэмыщІахэм щыщхэр Іуащъхьмахуэ льапэрэ тенджыз ФІыщІэм и іуфэмрэ щыІэ зыгъэпсэхупІэхэм дгъэкІуэнущ. Санаторэхэмрэ лагерхэмрэ егупГуу лъэкъыгъэм зыхуэгъэхьэзыр, ныбжьыщІэ кьэс тещІыхьауэ хуэзэну уасэхэр дгъэбелджылащ, мы зэманым заявкэхэр зэхудэкьэс, - кьиргъэльэгъуащ Тюбеев Альберт.

Министрым зэрыжиІамкІэ, мыхьэнэншэу зэІэ а Іуэхум бюджет лІэужьныгъэ псоми кьыхэкІыу сом мелуан 306-рэ мы гъэм хуахьнущ.

Тепсэлъыхьныр зэфІэкІа нэужь, Лъэныкъуэщ комиссэр абы арэзы техуащ икІи ар унафэкІэ ящІащ.

ЗэІуІэм хэтащ Къэбардей-Балъкъэрым и промышленникхэмрэ хьэрычэтщІэхэмрэ я щІыналъэ зэгугъэхьэныгъэм я Іэтащхьэ **Ахъжьу Владимиррэ** республикэм и Профсоюзхэм я Федерацэм и унафэщІ **Ахъей Фаинэрэ**.

ХЬЭЖЫКЪАРЭ Алик.

ЗэрыщІэмрэ ящІэмрэ, зэрыщІэмрэ ящІэмрэ, - жеІэ псалъэжьым. А псалъэ Іуэхуэм я мыхьэнэр нэсу зыхиІщІэу Шэрдэж районым хыхьэ Жэмтхъэрэ хуэхэкъм дэт Щэнхабзэмкіэ унэм и унафэщІу илъэс 50-м нэблагъэкІэ лэжьащ Гъубжокъуэ Ахьед. Лъэкъыгъэм хуиІэ бгъэдахьхьэкІащ а ІуэхущІафэ дахэхэмрэ и пщІэр лъагэу яІэту, Іуэхуми инми щапхъэ яхуэхьуу пэрытащ ар а Іэнатіэм.

ИДЖЫБЛАГЪЭ Ахьед а Іэнатіэр кьигъанэри зигъэпсэхуну тІысыжащ. Абы кьызэриНэкІащ лэжьыгъэ купщІафІэ, льэпкъ щэнхабзэр хъумэныжкІэ, зегъэужьныныкІэ. Къытщ Іэхъуэ щІыбІэр ди хабзэ дахэхэм щІэпІыкІыныжкІэ зэфІэхэ Іуэхугъэуэхэр кьыпхуэмылъытэнщ. Гулъытэнщэу кьэнакъым Гъубжокъуэм и псэхьэлэл лъэкъыгъэр - и зэфІэкІ лъагэм кьыпкъІуэу абы мызэ-мытІэу кьыхуэгъэфащащ щІыхь тхьылъэр, саугъэт хьапІэкэр.

Дэ илъэс куэдкІэ дыдэлэжьащ Ахьед. Абы хуэдэ щІыху щыпкъэжэ зырызщ жытІэми, едгъэлеину кьыщІэкІынкъым. Жым пщІэ яхуищІу, щІыблэм я гъуэзэ щІ зыкъыхуэзыгъазэ дэтхэнэми сыт хуэдэ Іуэхуэкіи чэнджэщэгъуэ дэІэпыкъуэгъуи яхуэхъуфу апхуэдэщ а нэхъыжьыфІыр. Ди лэжьыгъэр зэрефІэкІуэныр, абы дызыщрихьэлІэ гугъуэхьхэр зэрызэрефІэтхыным и мызакъуэу, гъащІэм дызыщІыпхъэ Іуэху куэдми дакъызэрыпекІуэкІэнуэхэми дыхуигъэІущу кьытхэтащ Ахьед. Дэтхэнэми зэрыхьхьІэ ди гуэзэвэгъуэр кьытщигъэпсынщІэу, гуфІэгъуэр кьыдиІыгъуэу, жыпІэнурэмэ, адэ еТІуанэм хуэдэу кьыдбгъэдэтащ.

Ди нэхъыжьыфІым дохъуэхъу узыншагъэ быдэ иІэу, гуфІэгъуэмрэ дэрэжэгъуэмрэ я Іэнэгъуэ, и кьуэрылъхъу-пхъурылъхуэм я гуфІэгъуэ илъагъуэ, жыщхьэ махуэ хъуэуэ гъащІэ дахэ Тхьэм иджыри кьыхуэзэпищэну.

Жылэ Мурат, Бозий Лерэ, Къэгъэзэжьхэ Залинэрэ Хьусенрэ, Бэджий Юзэ, Улбаш Ася.

Сурэтхэр **МАМИЙ Руслан** *трихащ.*

Іуэхущ-ІапІэ нэхъыфІхэм хабжэ

Илъэси 3 хьуауэ ди республикэм ехьуІэныгъэ щІэу щоджэхэ бжьамий быдэ лІэужьныгъуэхэр щагъэхьэзыр Іуэхущ-ІапІэ.

АБДЖ-ПЛАСТИК пкъыгъуэм кьыхащІыкІ бжьамийхэм дунейм я нэхъ щІыІэмэ псыр ищтхэныкъым. «Композит» ООО-м и бжьамийхэр илъэс кІуам Тэрч куейм япэу щагъэнэхуащ икІи ФІагъ ин бгъэдэлъу кьалъытащ.

Іуэхущ-ІапІэм и унафэщІ Гъущ-ІыпІэ Валерий щыгъуазэ дызэрищІыкІэ, абдж-пластик бжьамийхэр илъэс 50-кІэ кьызыхуэтыншэу лэжьэнущ, езыхэр псынщІэщ. Ахэр гъущІ бжьамийхэм хуэдэу зэрымыулъийм псы нарсосхэр зэрагъэлажьэ электрокъаруэр зэрагъэзэхуэну Іэмал кьаІет.

ЛЪОСТЭН Муэз.

Гъэм и кІыхьагъкІэ зэпыуркъым

Ди щыхьэрыр зыгъдахэ щхьэнтІагъэхэр гъэкІыным елэжь «ГорделиХоз» Іуэхущ-ІапІэм ма зэманым кьеІэнщІыдІащ гектар 20-м иблагъэ зи инагъ хадэ. Абы жыпІщІ зэмыдІэужьыгъуэу 100-м щІигъу щагъэкІ, нужькІэ ахэр кьаІэ уэрамхэмрэ парксхэмрэ щыхах.

МЫ ІэНАТІЭМ и лэжьыгъэр сыт и льэныкъуэкІи тэмэму зэрызэтеублар щыпэрыльагъущ Хьэтіохуэщокъуэхэ я жыг хадэм. Илъэс кІуам жьапщэм ирищІыкІа жыгыжьхэ хуудыи я пІэм кьыкъуащ жыгей, псей, тхуей щыкІуэхэр.

Лъжьыгъэм мы гъатхэми зэрыпащэнчи иджыпсту щыщІдзауэ зыхуагъэхьэзыр: жыг лІэужьныгъуэхэри ахэр щыхасэщу щыпІэхэри ягъэбелджылы. Абы ипкъ иткІэ Налшык и уэрамхэмрэ утхэм я хъуреягъхэмрэ нэхъри ягъэдэхэщу лъахъпІэу Іэкъ жыг лІужьныгъуэхэмкіи. Псом яхуэзэрыну, жыгхэр щхьэнтІагъэхэмрэ, нэгъуэщІ щыпІэ кьарамышу, мы Іуэхущ-ІапІэм езым егуГуу кьегъэкІ.

ЖАНУЗЭУТ Зэ...

Гъубжокъуэ Ахьед

Ди щыхьэрыр зыгъдахэ щхьэнтІагъэхэр гъэкІыным елэжь «ГорделиХоз» Іуэхущ-ІапІэм ма зэманым кьеІэнщІыдІащ гектар 20-м иблагъэ зи инагъ хадэ. Абы жыпІщІ зэмыдІэужьыгъуэу 100-м щІигъу щагъэкІ, нужькІэ ахэр кьаІэ уэрамхэмрэ парксхэмрэ щыхах.

Жылагъуэ советым хэт Сугкоев Рэмэзан жылагъуэр зэгугъэпІэгъэхэм кьыхахьхьар и чэзу дыдэу зэрыщытыр жиІащ. Абы и псалъэмакъыр диІыгъащ **Туменов Муратдин** икІи цІыхухэм я гугъуехьхэр зэфІэхын папщІэ дэтхэнэ къэралыбзэ ящІэ зэгугъэпэщІэн, ар яхуэзэфІэкІыжьмэ, хьэжьын зэрыхуэзэфІэкІыжьынур.

КъБР-м щыІэ МВД-м и Жылагъуэ советым и унафэщІым и къуэдзэ, Парламентым и депутат **Кармаликов Павел** кьыхилъхьащ нэхъапэмэ хуэдэу участковзэхэр щІыпІэхэм (кварталхэм) щылэжьэныр кьызэгъэпэщІыжьынырщ. Абы и щапхъэу кьыхьащ Май куейм хьыкъэ Александровскэ станицэм щІыхуэ 10 хъу милиц кьудамэ кьызэрыщІыпхъэщ. Щ1эх-щІэкъуэр я жылагъуэм Іуэху мыщхьэпэхэр кьыщІыхъуу щытамэ, иджы абы пІандэрэ станицэдэсхэми я гъунэгъуэми псэкІуэгъэ яГуэтащ, щІыпІэрэ нэхъыфІ хьужащ.

«Урысейм и хабзэхъуэмэ ІэнатІэхэмрэ кьрал кІуэцІыдзэхэмрэ хэтахэм я ассоциацэм» урысейпсо жылагъуэ зэгугъэныгъэм и Къэбэрдей-Балъкъэр кьудамэм и унафэщІ **Рахаев Вадим** кьэрал кІуэцІ Іуэхуэмкіэ министру КъБР-м щыІэм щІыпІэкэм щыІэ милиц пунктхэм я кьарухэр Іэщэхэ зэщІэуэзэда гупхэмкіэ гъэльэщыным теухуауэ я кьищта унафэр игъуэу кьиІытащ. Абы и псалъэхэм гъащІэм кьыгъэльэгъуауэ а Іуэхуэр зэрытэмэмыр.

Щытепсэлъыхьа Іуэхум кьрикІуэкІэр щызэхихьхьэжьым Жылагъуэ советым и унафэщІ **Хъуран Хьэсэнбий** жиІащ зыхэпІа зыкъыхуагъэзэныгъэм гулъытэ зэрыхуэфащэр, псом апэрауэ нальыкъэсхэм абы я сэбэп хэлъу зэрыщытыр.

Къэралым кьызэрыхигъащэщ, кьезэгъыркъым Хьэсэней щыпсэум кьыльыкІуэкІа Іуэхур Жылагъуэ щынагъэшагъэмкІэ милицием и дежи щызэфІигъэкІын папщІэ «Искож» хьэбгъэ кІуэныр е «Іэдииху» щыщыр «Горнэр» хьэсэнмий мэлыдэ унафэщым щыхуэзэным щІэпхъэІуныр.

Хъуран Хьэсэнбий кьыхигъэщхьэхуэкІащ кьэрал кІуэцІ Іуэхуэхэмкіэ Іуэхущ-ІапІэхэм я лэжьакІуэхэр щыхуэхэм я сэбэп зыхэлъхэр зэфІагъэкІынымкІэ милицием и дежи щызэпфІигъэкІын папщІэ «Искож» хьэбгъэ кІуэныр е «Іэдииху» щыщыр «Горнэр» хьэсэнмий мэлыдэ унафэщым щыхуэзэным щІэпхъэІуныр.

Къэрал кІуэцІ Іуэхуэхэмкіэ Іуэхущ-ІапІэхэм я лэжьакІуэхэр зэрыдалІыгъым теухуа унафэ кьыхьащ щыпІэ милицэ ныбжьыщІэхэм я зыгъэпсэхугъуэ зэманыр тэмэму кьызэгъэпэщыным теухуауэ кьапэщІэхэм.

- Мы гъэм ныбжьыщІэ мин 65-м нэблагъэм я нэгу зедгъэужьныщ, хуейхэр сэбэп зыпылъ лъэкъыгъэм хэтынущ. Ар зи узыншагъэр егъэфІэкІуэн хуейуэ республикэм щыпсэу яджакІуэхэм я процент 80-м щІегъу. - Нэхъ унагъуэ хуэмыщІахэм щыщхэр Іуащъхьмахуэ льапэрэ тенджыз ФІыщІэм и іуфэмрэ щыІэ зыгъэпсэхупІэхэм дгъэкІуэнущ. Санаторэхэмрэ лагерхэмрэ егупГуу лъэкъыгъэм зыхуэгъэхьэзыр, ныбжьыщІэ кьэс тещІыхьауэ хуэзэну уасэхэр дгъэбелджылащ, мы зэманым заявкэхэр зэхудэкьэс, - кьиргъэльэгъуащ Тюбеев Альберт.

Министрым зэрыжиІамкІэ, мыхьэнэншэу зэІэ а Іуэхум бюджет лІэужьныгъуэ псоми кьыхэкІыу сом мелуан 306-рэ мы гъэм хуахьнущ.

Тепсэлъыхьныр зэфІэкІа нэужь, Лъэныкъуэщ комиссэр абы арэзы техуащ икІи ар унафэкІэ ящІащ.

ЗэІуІэм хэтащ Къэбардей-Балъкъэрым и промышленникхэмрэ хьэрычэтщІэхэмрэ я щІыналъэ зэгугъэныгъэм и Іэтащхьэ **Ахъжьу Владимиррэ** республикэм и Профсоюзхэм я Федерацэм и унафэщІ **Ахъей Фаинэрэ**.

ХЬЭЖЫКЪАРЭ Алик.

Жылагъуэ советым деІыгъ

КъБР щыІэ МВД-м и Жылагъуэ советым и зи чэзу зэІущІэ екІуэкІащ. Абы щыдалъхьащ Налшык къалэ ОВД-хэр къызэрэзэпэщыжьащ щыпІэ милицэ ныбжьыщІэ зэгугъэныгъэхэм я жэрдэмыр, абы теухуауэ къэрал кІуэцІ Іуэхуэмкіэ министрыр хэпІэн папщІэ Іуэхугъуэр кьыхалъхьащ.

«АдыГэ ХАСэМ и теплъэгъуэ **Хьэфыцій Мухьэмэд**,

Экономикэ | Политикэ

Махуэку

Кавказ Ищхъэрэ | Жылагъуэ Іуэху

Сайходи и жыг хадэ

●Японие

Цыіху псоми гущІыхьэ ящыхъуауэ Японием къыщыщІа гуэзвэгъуэр. Мы лъэпкыр зэрыпэжьыкІуэшхэм, я хабзэрэ ихъуамэфэ щІэмкІи дунеймрэ ІуэнатІ ящІ ятыфу зэрыщытым щхьэкІэ японхэм щытепсэлъыхькІэ, «гъэщІэгъуэнщ» псалъэращ нэхъыбэ къагъэсэбэпыр.

Къуэкіыпіэ Азием щыщ къэралым къыльасар хытІыгуэн (Хоккайдэ, Хонсю, Кюсю, Сикоку, нэгъуэщІхэри я бжыгъэкІэ мини 4-м нос), и хъурейгъкІэ псыщ, хы Хуэм, Японм, Охотскэ, КъуэкІыпІэ-Китай тенджыхэр жыпІэми. «Псым зэрыхэсым» игъэшынэхэрэт е я хабзэ хэм ещанэ ІэнкІуэнкІэ, сытми, японхэм хамэ къахэмытІыхсхьащІэу XXI лъэщІыгъуэм къэсащ. А къэралым щыпсэуэм и процент 99-р езы японкІэр зэрыаурам и фІыщІэу къыщІэкІынущ я бззмэ зэрызыжьыар, я хабзэри зэрахуэхъумар, я щыгури хуэсакъыщ зэрызэрахьэр, зэрагъэдэхэр.

Мы сурэ тым щыфІъагъу Сайходи жыг хадэм иІъэс 700 и ныбжьщ. Гуэл Іэрыщ-хэр, жыг, удз зэмылІэужьыгъуэхэр хэзысахэм я Іуэныгъэм щІыуэпсэр теІэзэ-щІыхьыж нэхъей, жыг льц абы и щІагъым щигъэкІащ. Иджы а «апэрыбгъу удзыфэр зэІузыщэхэр» жыг льц лІэужьыгъуэм 120-рэ мэхъу. Абыхэм зыри хэмыщІым щІхьэкІэ я нэхъыжьхэм къагъэнар егугъпэу зэрахъэ.

Мыбыхэм я жыг хадэхэм дзасэм пыІуа лым и мэ къыщыпщІихьэнукъым, апхуэдэ щхапІэхэр къыщызэІуахыуи ядэнукъым. Щыуэпсым и дахагъэр къагъэсэбэп я псэм зигъэнсэхун, кьалэ уэрамхэм къыдэкІыу жьы къабзэкІэ бэуэн папщІэ. Я понхэм мы зи гугъу тщІым теухуауэ яхэлъ хабзэмрэ дуней етыкІэмрэ лІэщІыгъуэ жьыжьэхэм къыщожьэ, абыкІэ уакІэщІыхьэнуи къыщІэкІынукъым.

Иджы ди Налшык паркым «дыкъвнвъхьэжьхт». Иужьрей илъэсхэм абы шхапІэу иращІыхьам ар Іугъуэмкі я игъэнщІащ. Пщэдджыжьым сыхьэ ти 9-м нэхъ гуэдзу гуэлым уІымыхьэмэ, абдеж щыт шхапІэм и щыбагъым кьыдэт (Щоджэнцыкіу Андий и цІэр зезыхьэ уэрамымкІэ кьыхуэкІуэу) «Мельница», «Бочка» шхапІэхэм я зэхуакум укъыдэхутэмэ, убзуэфынукъым: жыгъэр зэрыхуэйуэ ирауущІыкІащ, зы лъапсэ мыкІуэмытэм хуэдзу пхьэ кьутахэр щызэтельщ, гуэщым ещхь гуэрхэри къыщытщ. Дэтхэнэ шхапІэми зэрыхеІуэу и щІым кьыхигъэхъауащ. А псор зиГу кьемыуэ надшыкІдэсхэм яхэту кьыщІэкІынкъым, абыкІэ ахъшэ кьэзыльэкъэм кьинэмыщІа, Зэрыфщ1ыщэ, паркым итг шхапІэхэр куэдкІэ нэхъыбэщ дэ зи гугъу тщІахэм нэхърэ.

Дызытес щІым щІэх-щІэхьу дигу хигъэщІу дыІэридзэн, Фудзиямэ вулканым хуэдэ ди гъунэгъуу дыпсэуи хуей щІыуэпсым пщІэ хуэтщІын щхьэкІэ? Налшык кьалэ администрацэм дауэ ирагъэда ди республикэр зэрыгушхуэу щыта жыг хадэр ефапІэешхапІэкІэ якуэну?

●Абы дегъэпІейтей

Сыт щІыхэхъуэр?

Дуней псом ерыскъыпхъэхэм я уасэр щыдокІуей. Абы и щхьэусыгъуэри гурыІуэгъуэщ: нэгъабэ Щы хъурейм гъавэшхуэ кьыщрахьэлІакъым. Мыбдеж щыхэуныкІащ мэкъумэш зыщІэ куэди: ерыскъыпхъэхэм я уасэм тхьэмахуэ зэжаку кьэс хэкьуэр.

ТЫКУЭНЫШХУЭ гуэрым и унафэщІым зэрыжиІэмкІэ, абы махуэ кьэс тхыгъэ кьыІэрыхьэрт уасэхэм зэрыхагъахьэуэм теухауэ. Псори дыІэсэжащ: япэ щыкІэ дэлэлир хущІокъу ерыскъыхэкІыр, Іэмал зэриІэкІэ нэхъ пуду зыІэриГэхьэнэу. Иужьрей, дауи, и кьару псори зыхуэгъэзар ар мэкъумэшхэкІэр кьэзыгъэсэбэпхэм нэхъ льапІэу ярищэжьныкыр. А псомэ хилъфар щэхуакІуэхэрщ. Араш кьэзышар уасэхэм хэхъуэнри. Мы зэманым тыкуэнышхуэхэм Іэмал яІэжькъым ерыскъыкъэкІэхэр нэхъ пуду ящэну Дауи, апхуэдэ сэ сату щыІпІэхэр зейхэм я дежкІэ нэхъ фейдэт ерыскъыпхъэ, хьэпшып нэхъыбэ ирагъэкІну, арщхьэкІэ, иджы зэфІэувэ щытыдкІэм тепщІыхьмэ, хьулейсыхэр я уасэхэм пэлъэщыжькъркъым, кьулейхэм я Іуэхур ефІэкІуащ.

Хэхьныгъэхэм зыхуэзысагъэхьэр ди депутатхэм махуэ кьэс кьыхьалхьэ уасэхэр зэтес зэращІыжыну гупсысэхэр, Хэбгъэзыхьмэ, «Пятёрочка», «Магнит» тыкуэнхэм хуэдэ сату щІапІэщІэхэр щІауэ кьыІэІуахыну хуит зымыщІ жэрдэмхэр кьыхалъхьну хьэзырхэщ. Дауи, ар кьеэзэгъкъым. Дэ дыхуеижькъым тыкуэнхэр ящІу, фІейу э щыщта зэманым щыхуэкІэжыну.

АНДРЕЕВ Виктор.
«Аргументы и факты».

НапжкІуэцІыр зыгъэхъэзырар ШИРДИЙ Маринэщ.

●Осетие Ищхъэрэ-Алание

«Банк Москвы» ахъшэ кьумаІэм Владикавказ щІэ кьудамэр зыхъунщІа-хэр псынщІэ дыдэу кьаГъэтащ.

ПсынщІэ дыдэу

НАІУЭ зэрыхъуамкІэ, мы щІэпхъаджагъэм хэпщІат банкым и лэжьакІуэ щІыхубзэу псори зэкъэту сом мелуани 199-рэ зыдыгъуазэр.

Сом мелуани 149-р кьыкъуахыжащ а банкым и лэжьакІуэ щІыхубзэм зым. Абы щІэпхъаджагъэм хищат езым и Іыхьлыри. ИтІанэ аргуэру кьагъуэтыжащ сом мелуан 50. Абыхэм къадэкІуэу «Іууаш» Іэщэфащэхэми. Арами, щІэпхъаджагъэ хьэлъэм папщІэ ягъэтІысахэм тралъхьэну я тезырхэри нэхъ ткІий мэхъу.

Къэдгъэлъэгъуэнщи, хабзэхъумэзэр Іуэхум емыужьэрэкІамэ, лэжьакІуэ, пенсионер кугъэ пІалъэкІэ ахъшэнщІэу кьэнэнут: бзаджащІэ-хэм ядыгъуар зыхуэхэар ахэрат.

Нубыдахэм апкъроупщІыхь. Пухаевэ Мариноу, Бекузаров Тимур, апхуэдэу Ходовэ Илонэ сомы ящІамкІэ заумысжащ. Лъэхъуэщм щаІыгъщ зэкІэ зи щІэ кьрамыІуэ епІанэр.

УФ-м и МВД-м и министр Нургалиев Рашид Іуэхур зэфІэзыгъэкІа хабзэхъумэхэм фІыщІэшхуэ яхуищІащ я кьалэнэр дэгъуэгуэ зэрагъэзэщІам кьыхэхкІыу.

ДМИТРУК Еленэ.
«Аргументы и факты».

●Абхазэщ1э

Щхьэпэ хъуну пІэрэ?

Орловскэ областым кьыщыпхэкІащ къэрал кьулыкъущІэхэм яхэлъыпхэ хьэл-щэным, цыхуэхэм Іэдэбу епсэльэн зэрыхуейм теухуа хабзэщІэ. КьулыкъущІэхэм гурагъэІуэнущ я лэжьапІэ Іэнатіэм зыщытетын хуей хабзэхэр, абы арэзы зэрытехьэумкІи дэфтэрэхэм Іэ трырагъэзэнщ.

АБы кьыщыгъэльэгъуэ псори нэсу ягъэзащІэмэ, щыналъэм и кьулыкъущІэхэм цыхуэ куэдым я фІыщІэр щытхъуэ кьызэрахьыну м шэч хэпхькъым. Пэжу, кьулыкъущІэхэм я хабзэхэр гъэзэщІэным зэманкъым зэман, кьару мымащІэ трагъэкІуэдэну кьыщІэкІынщ.

«Российская газета»-м и корреспондентым областым и правительствэм кьызэрыщыхьраламкІэ, кодексыр хуэгъэзащ бластым и пщІэм я зГэхъуэжьныим, абы щыхуэхэм дзыхь хуащ хъужьным. Апхуэдэуи ар «кьулыкъущІэхэм я кьалэнхэр нэхъыфІу ягъэзэщІынымкІэ» сэбэп хъунуи щогуть, сыту жьыпІэм «ар щытщ граждан кьулыкъум хабзэрэ нэмысрэ щыІэным и лъабжьэу».

Хабзэм, кьызэрыщыгъэльэгъуамкІэ, иджы кьулыкъущІэхэм зыми кьыІах хьунукъым сыт хуэдэ тыгъи, арахьшу е саугъэт гу эру щрырет. Абыхэм хуагъуэвад я зыгъэпсэкуГъуэм и пщІэри езым эм ятыну, пщІэншу зы Іуэхутхьэбэм зыхуГаращІэ мыхъуну.

Іулъхьэ хьэгъэщагъэ зыгуэрым илэжьыну кьулыкъущІэм кьишІамэ, абыкІэ Іэмал имыІэу хьыбар иригъэщІэн хуейщ зи унафэ щІэтым. Хьэл-щэным теухуа чэндж эщхэм ящыщщ кьулыкъущІэр лэжьапІэм зэщІэкъуауэ кІуэн зэрыхуейр. Апхуэдэу абыхэм хуэдэ зэрыхэм зэщІэкъуэкІэ, цыхуэхэм щаІуІщІэкІэ тутын ефэ у, Іуэжьи кІэ закьыкъуэ зэзыгъэзаэм епэгэкІыу, яфІэнэ у, ятекІиеу, зыгу эркІэ ягъэхъуанщэу.

Зи гугъу тщІа хабзэр зэрригъэзащІэ щыкІэрщ Іуэхур зытращІыхьынур, кьулыкъущІэр и кьалэнхэм пэльэцІэ пэмышІщэ кьащІальэтэкІэ. КьулыкъущІэмэ-тым, я нэхъ мащІэраУ, кьыщшъыдэнущ хабзэм зэрытетыр кьэзыщІэтэ комиссэ хэхам и зэІуцІэм, е, Іуэхур абыкІэ зэфІэкІ мыхъуну кьалъытэмэ, нэгъэщІ жэуап ткІийм ирашэлІэнущ.

А хабзэр сэбэп хуэхуэ ягъэ кьулыкъущІэхэм я тепльэм, лэжьэкІэм зихъуэжьныимкІэ? Псалъэм папщІэ, Орел кьалэм и нэрием езым и апхуэдэ хабзэхэр кьызэриштэрэ илъэсым щІигъащ, ауэ кьулыкъущІэхэм я лэжьэкІэ зэрыщІэ цыхуэхэм яхуэфащэ пщІэ хуащІу зэрыщымытымрэ теухуа тхьэусыхафэхэр нэхъ мащІэ хьуауэ гу лыптэркъым.

ПЕРЕДЕЛЬСКИЙ Денис.
«Российская газета»

●Франджы

Марин зигъэщэбэнукъым

Илъэс 38-кІэ политикэ утыкум итащ Лъэпкъ фронтым и унафэщІ, националист Жан-Мари Ле Пен. Ар и кьулыкъум текІыу зигъэпэхуну щытІысхьым, унафэр зыІэщІэлъ партми социалистхэм «уэху» жаІэжащ.

ЛЕ ПЕН и пІэм иувар абы ипхъу Маринщ. Ар и адэм ауэ жьыжьэуи кІэщІэсыжьыну, цІэрыІуэ мыхъуфынуи кьалъытэрт. АрщхьэкІэ цІыхум щаохэупщІыхьым жаІар уафэгъуагъуэм хуэдэу кьыщыхъуащ Франджым.

2012 гъэм Франджым и президентыр хаІэнущ. «Хэт щхьэкІэ Іэ фІэтынт?» - жаІэу щыщІэупщІэм, жэуап кьезытахэм я процент 23-м зи цІэ кьрАІуар Ле Пен Маринщ. Социалистхэм кьагъэльагъуэм Іэ хуаІэтынкІэ хъунущ процент 21-м. Президент зыІыкІуэр зыІыгъ Саркози Николяи апхуэдизэ дыдэщ кьыпІысар. Етхуанэ Республикэр зэрыщыІэрэ цІыхухэм дапщэрэ хэупщІыхьами, апхуэдэ бжыгъэ ильэсгъуакъым.

Франджыхэм ягъэщІагъуэ кьэхъуар икІи абы и щхьэусыгъуэр ящІэну хуейщ. Сэмэгухэм Саркози ягъэкъуанщэ. Абы иригъэкІуэкІа реформэхэм, псалъэм папщІэ, языныкъуэ лэжьакІуэхэр пенсэм щыкІуэну ныбжьыр илъэс 67-м зэрынигъэсам, куэд игъэгубжьащ. Ахэр арагъэнущ «лепенхэм» я лъэныкъуэмкІэ еуэкІари. НэгъэщІ политикэ щыуагъэхэри яІэ-щІэкІащ Саркози дэлажьэхэм. Псалъэм папщІэ, хамэ къэрал Іуэхухэмкі министр Альо-Мари Мишель мыупщІэж-мыуэжэу Тунисым и президент трахуам кьыщыхэщыжати, и Іэнатіэр ирагъэбгынащ. Абы кІэльагъэкІуэщ нэгъэщІ министритІи.

А псом теухуауэ телевидением щекІуэкІа нэтыным социалистхэми Саркози и лэжьэгъуэхэми цІыхум я гур кьымылъэщу. Абы и щхьэусыгъуэр цІыху Іэпхъэшапхъэу ди къэралым кьиухьэхэр зыми я нэІэ ткІийм зэрыщІэмытырщ. Картелхэм Урысейр афиянхэмкІэ «якудэну» хьэщІэзэІуэхэкІи кьагъанэркъым, ди гъунапкъэхэм укьиухьэным егъэлеяуэ гугъуехь зэрыхэмылъым трегъэгушхуэри. Псалъэм папщІэ, Урысей спецлужбэхэм я лэжьакІуэхэм нэгъабэ цІыху мини 3-м щІигъуяубыдащ, ди къэралгъунапкъэм гашиш кьызэпрашыну яужь иту. А щхъуэкІыр куэд дыдэу кьикІ хъуащ Афганистаным, Азербайджаным, Ираным.

Ивановым зэрыжиІамкІэ, героин, гашиш наркотик лІэужьыгъуэхэр щыныМкІэ Афганистанырэ псоми ятежьжащ.

- Иужьрей илъэси 3-4-м Афганистаным кьраш наркотикхэм я бжыгъэм хуэдибл хэхъуащ. Мы гъэр кьызэрихъэрэ ягъэ, мышІамк, гашиш килограмм 700 кьэрал гъунапкъэм кьащытехтащ, ар хуэдищкІэ нэхъыбэщ зигъэбэкьыІэрыхьам нэхърэ. Афганистаным ищн хьэзыру дыдэ мини 15-м нэс иІэщ, - жиІащ абы.

АдэкІэ пшэх зэрымыльнур арагъэнщ ОДКБ-м ООН-м и Совбезым зыщІыхуигъэзар афган наркотик лІэужьыгъуэхэр дуней псом дежкІэ щынагъуэу кьэльытэн хуейуэ.

Мы Іуэхум зэрыпэщІэтын щІыкІэр иригъэфІэкІуэн папщІэ, Урысейр СНГ-м хэт къэрал зыбжанэм гурыІуащ Азие Курытым хэгъуэгу информационнэ центр кьызІэкІэхьэнущ. Абы зэриГэуІун хуейщ афияным пэщІэт къарурэм я лэжьыгъэр. Къапщтэмэ, Урысейм мы гъэм долларэ мелуан 15 тригъэкІуэдэнущ центрым и лэжьыгъэр убзыхуэ хъунщ.

ФСКН-м и лэжьакІуэхэм иригъэвзэу кьыхагъэщІ наркотик зэзыхьэлІэ цІыхубзхэм я бжыгъэр зэрыхэхъуэр. Псалъэм папщІэ, Урысей псом цІыхухъурэ цІыхубзу наркотик зэзыхьэлІэхэм я бжыгъэр 60:40-у зэхущытмэ, хэгъуэгу зыбжанэм ар 50:50-м щыхуэкІуащ. Урысейм учетым щыт наркоманэ мелуани 5 ищ. Илъэс кьэс къэралым цІыху мини 100 фІокІуэд - афиянымрэ ахэм епха узыфхэмрэ яГьалІэ. Ди жагъуэ зэрыгъэсэбэпынымкІэ Урысейм «рекорд» игъэуващ, дэращ абыкІэ дуней псом япэ итыр.

Гъатхэпэм и 10-м ирагъэжащ «Ажалыр щащэр кьыджефІэ» фІащащэу илъэс кьэс ирагъэкІуэкІ Іуэхур. Абы и фІыгъэщ, псалъэм папщІэ, афиян зыщэхэм, ахэр щыпсэуэхэм теухуауэ Россиер областым и наркополицейхэм хьыбар езыГащІэхэм я бжыгъэр хуэди 3-кІэ нэхъыбэ зэрыхъуар.

БОГДАНОВ Владимир.
«Российская газета»

●Ставрополь

Чингисхъан и къалэр

Ставрополь къалэм дэтщ ЦІыхубэ творчествэм и унэ. Мы мазэр икІыукІэ абы щагъэлъэгъуэнущ щэшэн суратыщІ, и ныбжьым емылытауэ (илъэс 28-щ зэрыхъур) цІэрыІуэ хъуа Хасаев Чингисхъан и лэжьыгъэу 23-рэ. «Си къалэр зыхуэдэнур» - иращ абы фІищар зэгъэуІуауэ ягъэльагъуэ и лэжьыгъэхэм.

2009 гъэм Хасаевыр хэтащ гъуазджэм хуэхэхуэ Москва щекІуэкІа ещанэ дунейпсо фестивалым икІи абы щигъэлъэгъуа «Каньон» суратым кьыхуагъэфэщащ «Аплодисменты жюри» Дипломыр. КъыкІэлъыкІуэ илъэсым а фестиваль дыдэм пэщ увыпІэр щиубыдащ «За трудолюбие и профессионализм» номинацэм. Куэд щІакъым ар США-м щекІуэкІа гъуазджэмкІэ дунейпсо фестивалым хэту кьызэригъэзэжра. Абы кьыздихьащ дыщэ медалрэ Токио, Париж щекІуэкІыну гъэльэгъуэуэ зэрыригъэфэдагъэ тхыльрэ. Абы «Гъатхэм и мэ», «1975», «2020 гъэ. Гроэнэ» зыфІища суратэхэр фестивалым и каталогым хагъэхуащ.

Ставрополь щекІуэкІа гъэльэгъуэныгъэм ар къэкІуащ и адэ-анэр, и щхьэгъусэр, и япэ егъэджакІуэу щытар и гъусэу. ЩІалэм бысымэхэм фІыщІэ яхуищІащ икІи ЦІыхубэ творчествэм и унэм абы иритащ и Іэдакъэщ1экІэхэм я нэхъыфІхэм щыщ зы.

Хасаевыр Гроэнэм щопсэу, а республикэм и музейм щолажьэ.

БОГДАНОВЭ Светланэ.
«Российская газета»

●Къуэкіыпіэ Гъунэгъу

Рим къэрал Іуэхукіэ щыкІуам Каддафи дэщІыгъуащ «амазонка» 40. Ар абыкІи адрей унафэщІэм ещхькъым - а зыращ цІыхубз хъумакІуэхэр зиІэр.

«Гъущ1ыбжэр» зэхуэтщ1ыжыну къытхкъуэкІа?

Мы илъэсыр кьызэрихьэрэ къэрал ТІуэр зэрызо хьэ. Тунисымрэ Египетымрэ я президентхэр я кьулыкъуэхэм текІыи хуей хьащІ, зыкъызыІэтахэм къытракъуэзэри. Ливием Іуэхур щызэщІэпльэпащ.

«Эхо планеты» журналым и унэІэхэм жэуап кьрет Къуэкіыпіэ Гъунэгъу ужкІэ институтым и президент Сатановский Евгений.

- Хуэбгъэфащэ зэрыхъунумкІэ, геополитикэ зэхъуэкІыныгъэхэуэхэщ мы мазитым ди нэгу щІэкІыр. Іэнэу пІэрэ иджы кьыщыпхэудыр?

- Дэни кьыщыхъуфынущ апхуэдэ зэрызэхъэ. Псалъэм папщІэ, Ливием хуагъэфэщ хэхэрэтекъым, Каддафи Муаммар кьэралыр ткІийуэ и Іэмыщ1эм ильу кьалъытэрти. Мы къэралыр щыдагъэкІ беймк, кьызэрыщІэкІамкІэ, цІыхухэм я процент 30-р лэжьапІэпщэщ. Тунисымрэ Египетымрэ щыщыхъуам трагъэгушхуэу абыхэм зыкъаІэтагъэнущ. Цыхухэр иригъэшащ полиционнэ щІэзыфІэфІым, ахьшэшхуэ зытекІуэдэну проектхэр кьыхэзыльхьэу апхуэдэ кьабзэуи псынщІэ дыдэу щІегъуэжьм. Ливиер иригъэшащ ар зэм африкэ, зэм хьэрпуденймкІэ еБэкІын хуей зэррыхъум, цІыхухэм ящэжагъуащ полкованикым и гвардиер Украинэм щыщ и медсестрари. Ливием щыпсэухэм ягу иракъакъым Каддафи и бынхэр къэрал унафэщІхэм ящыщ ищІыну зэрримурадыр. «Революцэм и пашэу» фІэкІа нэгъуэщІ кьулыкъу зимыІэ Каддафи, итІанэ, зым и пащ-хьи жэуап щихьыркъым, къэралым щыпсэу Іуэху ахъшэр и Іэмыщ1эм ильщ, абы щыгъуэм, езыр тебгъэкІ хъунукъым. АфІэкІа цІыхухэм яхуэмыхьыжауэ араш.

Каддафи хуагъэзгъ ынкъым зыкъэзыІэтахэм Іэщэкіэ зэрахэуар. Хузбгъэфащэ зэрызыхунумкІэ, абы щагъуэ кьыпэплъэркъым. Ар щхьэзыфІэфщ, залымщ, игу ькІ-кІынур пщІэркъым. Саддам Хьусэйнрэ Жириновский Владимиррэ я кьэлхэр зэхэпльхьэрэ наркотики дэщІыбгъужмэ сыт хуэдэну? Араш Каддафи и хьэл-щэным и жьыпІэфынур.

Дэ дымыщІэр зыщ: хэт Каддафи и пІэм иувэнур? Диктатурым хуэфІэкІащ парт, политикэ структурэ льэпкъ Ливием щымыІэу игъэкъэбзэну

- Ливием нэгъуэщІ хьэрпуп къэралхэмэ сыт кьапэплъу щыпІэрэ?

- А льэныкъуэм илъэс гуэнэгъуэм фы льэпкъ щыІэну кьыщІэкІынукъым. Тыдэ щІэтэнщ, псалъэм папщІэ, Тунис, Африкэ Ищхъэрэм нэхъ зэпІэзэрыт дыдэу аращ щыІар. Египетыр и гущнэгъу Суданым, нэгъуэщІхэми елытауэефІакІуэр т ауэ псори зэуэ зэтещхащ. Иеменым щыпсэуэр зыгъэгубжьар Тунисымрэ Египетымрэ зыкьыщІалэтам хуэдабзэщ: а къэралым президент кьулыкъур 1978 гъэ лъандэрэ щІыбгъущ Абдалла Салех Али, 1990 гъэм щегъэжьауэ Йемен зэгугъаным и унафэщІ.

И кьуэр и пІэм иригъэувэну и мурадати, хуадакъым.

Нэрыльагъущ Йеменыр гуэша зэрыхьунур. Йемен Ипщэр шиитхэм ейщ. Ищхъэрэр – суннитхэм. Мыхэр зы къэралу зэрыуБыдьафыну кьыщІэкІынукъым, кьэлэпльэу пльагъурэ зэгурымыІуэщ. Йеменым и Іуэху тэмэму зэтемыуВэмэ, абы Оман Султанатри Сауд Хьэрыпрэ зэтриГэщІэфынущ. Перс псы дуней псом зэрыщІэтыну щыхьэрэщ ди кьарур зыхуэдунэтІыпхъэр, ермыхьумэ Америкэм деныкъуэкъуныркъым. ДенныкъуэкъуэкІы мыхьэнэ иІэкъым: гъатхэм е щымахуэм хууэмейуэ, гъэм и эмэн эрЬлэжьКІыгъуэхэм упэщІэувэным ещхьщ ар.

Епсэльар
ИВАНОВ Борисщ.

Журналист ныбжьыщIэхэм я кIыч

●«Адыгэ псалъэм» и гъэсэнхэр

IэщIагъэм и щэхухэм зыщагъэгъуазэ

«Адыгэ псалъэ» газетым мы махуэхэм щолажьэ КъБКъУ-м Филологическэ и институтым адыгэбзэмрэ литературэмкIэ и къудамэм и студент гуп.

Етуанэ ахэр курсым. Ты гъэм зыщыкIыжьыщIэхэу Дыцу (Уэзэрокъуэ) ФатIимэ, Мэкъуауэ Дианэ, Тёмбот Залинэ, Тхьэмокъуэ Дианэ, Хьэмыкъуэ Iэсият, Хьуран Маритэ сымэ адыгэпэжыбгъэмрэ стилистикэмрэ я хабзэхэм, адрей предметхэм кьадэкIуэу, куу уз щыхьеджащ университетым. Пщащэхэр тхэным зэрыдихьэхым кьыхэкIыу, журналист IэщIагъэм и щэхухэм щыгъуазэ зыщыхуащ «Адыгэ псалъэм» и редакцэм. Ахэр кIэлъыплъащ газетым зэрелэжь щIыкIэм, корректорхэм я лэжьыгъэм, я кьалэмым и зэфIэкIэрэ ягъэуэнхуащ.

Нобэ ди газетым тыдодзэ абыхэм я тхыгъэхэм щыщхэр икIи дохьуэхьу кьыхах Iэщ1агъэм ку дрэ ирилэ жьэнц насыпрэ е хьуIэм зэрэ я1эну. Мы кьыдэжкIэ уэ зи тхыгъэ темыхуа ныбжьыщIэхэм я лэжьыгъэхэр газетым дяпэкIи тетынущ «Адыгэ псалъэм» и гъэсэнх эр» рубрикэм щIэту.

ЖЫЛАСЭ Маритэ,
«Адыгэ псалъэ» газетым егъэджэныгъэмрэ щIэныгъэмкIэ и кьудамэм и унафэщI.

●Щапхъэ

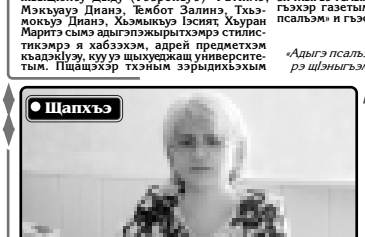

Кьунаш Юлие

УнэтIакIуэ

Щыкiухэм я гупсысэм зегьэужьныным, пэщIэдзэ щIэныгъэ егъэныным, лъэпкъ гъэсэныгъэ ебгъэныным хущIокIуэ Налшык дэт лицей №2-м къепхуэу лажьэ «Незабудка» сабий сад № 15-р. ЗэрыштIэщи, дэтхэнэ Iуэхущ1апIэмэ и лэжьыгъэр зэрыдгъэкIыр сабийхэм я унафэщIым хэль гумызагъагъэм, жьыджэрагъым. Зи гугъу фхуэтшIынущ сабий садым и пашъ Кьунаш Юлие хэльа а хьэл-щэнфIхэм ирин зыкюмкIэ абы и фIыгъуэ кьыщIэкIынщ Iэнатiэм и Iуэху еф1акiуэу, екъуIэныгъэхэр зыIэригъэхьэу зэрыдгъэжьэр.

АДЫГЭМ игъащIэм жеIэ: «Гуп зыгъэг упыр гуп и уасэщ». Садым и Iужьеиныгъэхэр Iуэхум тегушхуэным, гъэсакIуэхэм кьапщыт кьалэнхэр ныкьуасныгъэншIэу зэрызэфIахьыным, Iуэху зехьэкIэщIэхэр, иджырей гъэсэныгъэ методикэхэр кьагъэсэбэпыным ахэр хуиунэтIу мэлажьэ Юлие. Сабийхэр егъэджэным, гъэсэным зи гъащIэр тезыуху я бзыльхугъэ щыпкъэр ильэс 18-м щIигъуэу я иролажьэ и Iащагъэмэ, зы махуэ хущIегъуэжакьым ар кьыIэорыхухэм.

- ЩIэблэр гъэсэныкIэ, дауи, псом яп1 жэуап зыхьыр унагъэращ, абы кIэлъокIуэ сабий садыр, школыр, - жеIэ Юлие. - Сабий гъэсапIэм щыщIэ зэманым кьыщIедгъэсабийм и зэхэщIыкIым, дзэныхьэх уиэтIыныгъэ хэмхэм зэужьыным. АдэкIэ, школ ныбжьым нэса иужь, еджакIуэм еукъуэдий щIэныгъэм адэкIэ зэрыхуэкIыну гъуэгур, егъэтIылъ гъащIэм, дунейм и зэхэлъыкIэм теухуа и гупсысэхэм я лъабжьэгр. ЕгъэджакIуэхэм, гъэсакIуэхэм ди кьалэнщ абыхэм я гупсысэр, я акъылыр фIым хуэдизэуцIынущ.

Юлие Бахьсэн районым хыхьэ Куба кьуажэм кьыщалъхуащ. Курыт школыр кьнуха нэужь, ар щIэтIысхьащ КъБКъУ-м физикэмрэ математикэмкIэ и факультетым. ЕхьулIэныгъэфIэхэр иIэу еджэныр кьнуха нэужь, егъэджакIуэ Iэщ1агъэр фIыуэ зыльIагъу Юлие я кьуажэм кьыгъэзэжащ, ауэ зы мазэ фIэкIа мыгъэкIэрэ ягъэзэжащ. Абы къыхэкIыу ар инженер-программисту щыIэжащ «Къэббалькьпромстрой» Iуэхущ1апIэм.

И Iэщ1агъэкIэ литературэмрэ лирикэмрэ пэжыжьэмэ, Юлие, зэрыжиIэжьымкIэ, сыт щыгъуэ дихьэхьыу щытащ адыгэбзэмрэ лъэпкъ литературэмрэ. Абы иджыпстуи гукIэ ещIэж Щоджэнщ1ыкIу Алий, Кьыщокъуэ Алим сымэ я усэхэр, я тхыгъэ нэхъ инхэми щыгъуазэщ. 1993 гъэм КъБР-м и Правительствэм унафэ кьиштащ щытащ сабий садхэмрэ школхэмрэ нэхъ зыIубгъуэуэ адыгэбзэмрэ балькьэрыбзэмрэ щрагъэдждыну. ЕгъэджакIуэ Iэщ1агъэм зи гур ящIэбгъэ бзылъхугъэм я гъэ дыдэм кьиухащ егъэджакIуэхэм я щIэныгъэм щыхах ъуэ институтым адыгэбзэмкIэ и курсхэр икIи анэдэлъхубзэмрэ литературэмрэ иригъаджэу сабий садым уваш. Илъэси 7-м щIигъуэкIэ апхуэдэу лэжьащ, 2001 гъэм Кьунашыр садым и унафэщI хъущ.

Iэзагъэр гулыитэрэ хэлъу и Iэнатiэр езыхьэкI, езым и щIэныгъэмрэ анэдэлъхубзэмрэ и гъэсэн щыкIуэм ябгъэдэлъхьэным ерыщу хущIокъу хэкупсэщ Юлие. Ар ирогушаэ ди сабийхэм ящыщ куэдым анэдэлъхубзэр зэрамыщIэм, ящIэныр зэрыхуэщIамыкIым. Юлие зэрыхуэдэрикIэ сабийхэм ярегъащIэ адыгэ хабзэр, дрегъэхьэх ди усакIуэхэм, тхакIуэхэм я IэдакъэщIэкIхэм.

- Уи бзэм щыщыкIэтным, ар зэмыпсэкьынным нэхъ икIэ зыри щыIэкьым, - жеIэ Юлие. - Арацу ди щIэблэм анэдэлъхубзэр яIурылъу, фIыуэ яльагъуу, и дахаэщ, Iэфiагъэр зыхащIу ныкъуэгъэжьыным дыщIыхущIэкъуэр, абы хуэгъэпса хэкIыпIэ псори кьэдгъэсэбэпыным дыщIыхуэпабгъэр.

Апхуэдэ Iэмалхэр сабий кьыщагъэсэбэп махуэгъэсыным ит махуэщхуэхэр щагъэльапIэм дежь. Куэд щIакьым, псалъэм папщIэ, Щоджэнщ1ыкIу Алий кьызэрыхуэрэ илъэсищэрэ щыIэр зэрыркьыжьу ирикъэпIэу садым спектакль зыбжанэ зэрыщагъэуврэ. Псалъэм папщIэ, "Щымахуэ жэщ", "Кьамботрэ Лацэрэ", "Мадинэ" тхыгъэхэм кьытращыкIа тепльэгъуэхэр гущIэхэр щыджэгу театрым и щыфэпкIэм ити зэрыуваш гъэсакIуэхэмрэ сабийхэмрэ, адыгэбзэкIэ усэхэм кьеджащ.

ГъэсакIуэ Iущым ущепсальэкIэ, гу лъу мытынкIэ Iэмал иIэкьым ар игурэ я псэрэ етауэ и Iащагъэм зэрыбгъэдэтым, сабийхэр фIыуэ зэрильагъэм. Юлие зэрыжиIэмкIэ, сабийр фIыуэ у умылъагъуэ, садми, школми щыщIэн щыIэкьым. И лэжьакIуэхэр кьыщыхихIи, псом апхуэр зэпIыр арац.

Сабийр сыт и лъэныкъуэкIи щколым хуэхьэзыр хьун папщIэ, садыр иролажьэ егъэджэныгъэ-гъэсэныгъэ программэ пэрытхэм. Ауэ щIэныгъэм и закъуэкъым Iуэхущ1апIэм гулыитэ хэха зыщыхуэщIыр, атIэ сабийхэм я узынщагъэмэ мыхьэнэншэу я ират. Псалъэм папщIэ, гуп щхьэхуэ кьыщагъэгъэнущ1ащ сабийхэм я папщIэ. А щыкIуэхэм я пшIэхэм щIэтщ жьыр зыгъэкьабзэ Iэмэпсымэхэр, я лъэгуэхм иль ал эрыбгъэуэн сабэ зыхэмыхьэхэм хуэдэщ. Апхуэдэу дзыхьэхэр елыитауэ, сабий щолажьэ гупжьей зэхуэмыдэ зыбжанэ.

Лэжьыгъэ купщIафIэ щыIэфIах Iуэхущ1апIэм кьекIуэлIэр кьалэдзэ сабийх эм я закъуэкъым, атIэ я ужэ гъэнгъуэхэмэ щыпсэу щыкIуэхэм кьоКIуэ. Iэнатiэм и унафэщIм абы и лэжьакIуэхэмэ кьахуэарэзыщ адэ-анэхэр.

Гуп ущынщэм, абы и пашэ Кьунаш Юлие сымэ дохьуэхьу екъуIэныгъэ я1эу щIэблэр гъэсэн Iуэхум куэдрэ пэрытыну, узынщэу псэуну.

УЭЗРОКЪУЭ ФатIимэ.

Хъубар

ТхьэIуэхудым и кIуэдыкIар

**Зэгуэрым, адыгэ тхыдэр фIэгъэщIэгъуэну, урыс пащтыхьыр щIэупщIат абы нэхъ куууэ щыгъуазэ зэрызыхуищI хъуну щIыкIэмэ, иужьрей адыгэпщ Жанхъуэт Кушыку абы жэуапу иритащ: «Дэ ди тхыдэр ди лIыжьхэращ». ЦIыжаIа лъэхъэнэ ельытауэ а псалъэхэр пэжщ, сыту жыпIэмэ, тхыбзэ зимыIа адыгэхэм я тхыдэр зэрэдгъэ я1ужьыгъэ я1уэтэжурэщ зэрахъумар. Зи гугъу фхуэщIыну хъыбарыр си анэшхуэм сыцIыкIуу кьыскуиIуэтэжауэ щытащ, езым и нанэм кьыжриIэжауэ. Абыхэм я пэжагъым шэч кьыщытепхьи щыIэщ, ауэ, сыт хуэдэу щытми, дэтхэнэ зы хъыбарми кьежьапIэ, кущIэ гуэр иIащ.

Си анэшхуэм кьызэрыэжиIэжам хуэдэу ар фи пащтыхьэ изолъхьэ.

«ДЭ ЛЪЭПКЪКIЭ ды-абазэщ. Си анэшхуэм зэрыжиIэжьымкIэ, абазэхэр щыпсэууэ щытащ Псыхуабэ кьалэм пэмыжьэу щыса щхьажэ щыкIуэм. Абы кьиIэпхъыкIри, лъэпкъыр Балъкъ Iуфэ зыкIэпхъуащ, адыгэ кьуажэхэм кьахэтIысхьащ. Абазэхэр псори зэрыIыгъыу, зэхуэхуфэ хъыбар куэд жаIэжу щытащ. Езыр сабийуэ мис анхуэдэ зы зэхуэс гуэрым щыIэзихащ си анэшхуэм я ныбжьым.

Абазэ жьыпи щыщ зы унатъуэ гуэрым нысэ яIэти, абы хъыжьэбз щыкIу игуэшатащ. Сабийр, зэрыжаIэмкIэ, дахэ быдэт, нэфыгъуэ зытрамыгъапIэхэм хуэдэт. Зы махуэм нэхъфэ кьэкIыжьауэ нэхъ дахэ хуэрт сабийр. И адэ-анэр абы ирихуэIэным и пIэкIэ, нэхъ нэщхъей, гузавэ хъуэхрт, сыту жыпIэмэ зыхьэжбэз щIыкIуэхр ядыгуэрэ щащэ зэманти, дзыхь тращIэртякъым. Абы кьыхэкIи сабийр кьэзыльхуахэми адэ кьуэшхэми сакъыу яхьумэрт. Ауэрэ хъыджэбз тхьэIуэхудыр ильэс тщыкIухьым нэсащ.

Махуэ гуэрым анэр жьэгум дэст щыдгIыну, хъыджэбзри кьыбгъэдэсу. Адэри щIантIэм щыIэльауэу дэтт. Абы хэту дунейр зэуэ кIыпI кьэхуащ. Ар къызыхэкIар кьахуэщIакъым зэщхьэгъуэхэм, ауэ дунейм нэхъ нэху кьыщыхуэкам я сабий закъуэр кьабгъэдэсыжтэкъым. Адэ-анэм щIантIэр кьажьыхащ, я пхъум еджэуРэ. Джэ макъ зэхэзыха зэкъуэшхэр, гъуэгуанэр кьызэхуэсащ, кьэхъуIар кьагурымыIуэу. Iуэхур зыIутыр кьыщащIэм, псори хъыджэбзым и пхъыхьакIуэ ежьащ, ауэ, сыт хуэдизрэ пхъыхьами, тхьэIуэхудыр ягъуэпыжакъым. Ар бзаэкат, зыгъэгуаи тепIэаи щымыIэу.

Хъыджэбзым и Iуэхум игъэгулэз зэкъуэшхэр чы-тапапIэ гуэрым дежкIуащ. ХъыбарыфIым щыгугъэшу ежьа зэшхэм мыр кьажриIащ Iэзэм: «Хъыджэбзым щхьэнэ фымыгуэдзэ. Адэ-анэм дежкIэ ар, дауи, гукъеуэшхуэщ, ауэ а сабийм фипыкIащ игъащIэкIэ: ар зэрытхьэIуIухудым кьыхэкIкIэ щхьэгъбзэ щIыну уафэм щыпсэу мелыIычым ихьащ. Фымыгъ, фымыбзэ, Алихьым фи Iуэхур егъэтIылъыпIэ. Игъащ1экIэ фи лъпкъфи фи жьлэри ерыскьынщ фихъунчкъым, фи хъыджэбзым и Iуэдам и сэбэнкIэ. Ахуэдэ насип псоми кьайщIэркъым, апхуэдэ къыщхьэгъри илъэс мин бжыгъэхэм зэщ. А къэхуьам щхьэкIэ къурмэн фымыщIу хъунчкъым. А псом нэмыщI, хъыджэбзыр зэрахъ жьэгум зэи мафIэ щфIщIи, фпыщпщафIи хъунчкъым. А жьэгум зауэ гуащIэм хэта цIыхум и нэгум щIэкIам хуэдиз и фэм дэкIащ. Фэ фIьаэгъуэ кьым армыхъумэ, ар псори пIэгъэ защIэщ. Жьэгур дахэу вгъэкъабзэ, атIэкIэ кIыкIкI, жьэгум и бдынхэм хижьы сэху тефкIэ. ФызэрыпщафIэу щIэта лъэхъщри чэсейрэху жьэкIэ щIэфхъуэмэ».

Зэшхэр я унэ кьекIуэлIэжащ, кьэхъуа псори хъыджэбзым и адэ-анэм хуаIуэтэжащ.

Зэманыр кIуэрт, адэ-анэм я гуауэр нэхъри нэхъ хьэлъэ хъурт: анэр гъыгъэ нэф хуIным нэсат, адэр псы сымаджэу пIэм кьыхэнэжат. «Зэ закъуэ нэхъ мыхъуми ды1упIъэжарэт ди хъыджэбз закъуэм», - хуапсэрт ахэр.

Махуэ гуэрым цIыхухэм тхьэIуэлъIу яцIу пщIантIэм дэту, дунейр зэуэ кIыпI къэхуащ. Пльэмэ, цIыху зэхэтхэм кьалъэгъуащ уафэм пкIэлъеI кьехьу. Зэуэ псори щым хуащ, жаIэнур ямыщIэжу я бзэр ищыдащ. А пкIэлъеIм тету уафэм кьехащ кIуэдауэ щыта хъыджэбзыр, зэрыдахэм нэхъ рэ нэхъ дахэж хъуащ. Зы тэлайкIэ щыму щытри, пкIэлъеIм теуэвэри дэкIуейкащ. Абы и ужькIэ тхьэIуэхудыр зэщ зыми итъагъуакъым. Адэ-анэм я гуф нэхъ зэгъэжауэ, я дуней Iыхьэр яухащ.

А псоф кьызэрыхьырэ зэман куэд дэкIат, цIыхуэхэми а хъыбарыр я1эщIэгъуэщыкIыж хуэдэуи хъуат. Ауэ, атIэхэми хуэдэу, жьэгум зыри бгъэдыхьэрт энтхъэм, унэри нэщIу щытт.

Зэгуэрым унагъуэм къаша нысащIэм мурад ищIащ зыри зыбгъэдэмыихь жьэгум закъримыгъэщIэу пIастэ щищIыну. Пастэпс кьэкъуалъэм хугур хикIутэну нысащIэр щыбгъэдыхьэм, ар зыгуэрым псывэм хидза хуэдэу зэуэ абы хохуащ. Iэ1эгъаIуэ ин кьэхъуати, пщIантIэм дэтхэр унэм щIэльадэри, Iуэхугъуэ шинагъуэм IупIащ, нысэ мышыкIэр щыуаным кьыхалъэфыжащ. Зыми хуэгъэхъужакъым нысащIэр, сымаджэу пIэм кьыхэнэжащ.

Иужьки Iэ а жьэгум зыри бгъэдыхьэжакъым, ягъэкабзэ фIэкIа. Унэри ещIэ кьэуэжыху щытауэ жаIэж.

Мыр кьэхъупауэ жаIэ, си тIасэ. Къэзгупсысаци хэлъIакъым. Си анэшхуэм тхьэ щIыуэжьыт, а жьэгур зыщIэта унэ лъэпкъэжар илъэгъуауэ, езыр щыцIыкIум щыгъэ, ар хъэбза сабиим джэгупIэу я1ауэ».

Зытхыжар

ДЫДУ ФатIимэщ.

●ЩIэблэ зэчинфIэ

Жаннэ и ехъулIэныгъэхэр

Ди республикэм и студент нэхьыфIхэр ильэс къэнэжъ саутэт зэхэумыдэхэмкIэ, стипендие хэхъахэмкIэ, Усакiуэ ныбжьыщIэхэм ират хабзэ Щоджэнщ1ыкIу Алий и цIэкIэ щыIэ стипендиер мы гъэм хуагъэфащащ Къэбардей-Балъкъэр къралъхьэ университетым Филологическэ и институтым адыгэбзэмрэ литературэмкIэ и факультетым и студент щIэныгъэм и курсым щIэс Хъуэжэ Жаннэ. Пщащэ щыщкъым ар кьихьащ лъэпкъ уэсыгъэм хуищI хэльхьэныгъэ дахэмкIэ.

БАХЪСЭН районым хыхьэ Дыгулыбгъуэй кьуажэм кьыщалъхуащ Хъуэжэр. Школым щIэсыкIэ предмет зэхуэмыдэхэмкIэ олимпиадэ кьущIэм хэтащ, текIуэныгъэхэр кьыщихьу. Жаннэ нэхъыфIу илъагъу икIи кьехъулIэ предметхэм ящыщт адыгэбзэмрэ литературэмрэ. Курыт школыр кьызэриухыри, бзэмрэ литературэмрэ нэхъ куууэ иджын мурадкIэ, ар щIэтIысхьащ ди университетым адыгэбзэмкIэ и кьудамэм.

Хъуэжэр зэрыщIыкIуэр дежьэх усэ тхыным. Абы и усэхэм гупсысэ куу ящIэлъ, бзэ дахэкIэ тхащ, удэ ящыгъэхщ. И ныбжьым емылъыкIуэ, Жаннэ и усэхэм яхэтщ гъащIэм куууэ уезыгъэгупсысхэр. Бзэм и Iэмал зэхуэмыдэхэр кьигъэсэбэнуэр, Хъуэжэм и усэхэм кьыщегъэлъагъэ мамырыгъэм и лъпIагъэр, дзагъуныгъэм и кьабзагъэр, пэжагъэм и быдагъэр, гъэм и зэманхэм я дахагъэр. Апхуэдэу усакIуэ ныбжьыщIэм кьохьуэгъуащ уафэм пкIэлъеI кьехьну. Зэуэ псори щым хуащ, жаIэнур ямыщIэжу я бзэр ищыдащ. А пкIэлъеIм тету уафэм кьехащ кIуэдауэ щыта хъыджэбзыр, зэрыдахэм нэхъ рэ нэхъ дахэж хъуащ. Зы тэлайкIэ щыму щытри, пкIэлъеIм теуэвэри дэкIуейкащ. Абы и ужькIэ тхьэIуэхудыр зэщ зыми итъагъуакъым. Адэ-анэм я гуф нэхъ зэгъэжауэ, я дуней Iыхьэр яухащ.

А псоф кьызэрыхьырэ зэман куэд дэкIат, цIыхуэхэми а хъыбарыр я1эщIэгъуэщыкIыж хуэдэуи хъуат. Ауэ, атIэхэми хуэдэу, жьэгум зыри бгъэдыхьэртэкъым, унэри нэщIу щытт.

Зэгуэрым унагъуэм къаша нысащIэм мурад ищIащ зыри зыбгъэдэмыихь жьэгум закъримыгъэщIэу пIастэ щищIыну. Пастэпс кьэкъуалъэм хугур хикIутэну нысащIэр щыбгъэдыхьэм, ар зыгуэрым псывэм хидза хуэдэу зэуэ абы хохуащ. Iэ1эгъаIуэ ин кьэхъуати, пщIантIэм дэтхэр унэм щIэльадэри, Iуэхугъуэ шинагъуэм IупIащ, нысэ мышыкIэр щыуаным кьыхалъэфыжащ. Зыми хуэгъэхъужакъым нысащIэр, сымаджэу пIэм кьыхэнэжащ.

Иужьки Iэ а жьэгум зыри бгъэдыхьэжакъым, ягъэкабзэ фIэкIа. Унэри ещIэ кьэуэжыху щытауэ жаIэж.

Мыр кьэхъупауэ жаIэ, си тIасэ. Къэзгупсысаци хэлъIакъым. Си анэшхуэм тхьэ щIыуэжьыт, а жьэгур зыщIэта унэ лъэпкъэжар илъэгъуауэ, езыр щыцIыкIум щыгъэ, ар хъэбза сабиим джэгупIэу я1ауэ».

Зытхыжар

ДЫДУ ФатIимэщ.

Хъуэжэ Жаннэ

ЛIэ Хэкум, зыщалъхуа щIыпIэм, ди лъэпкым ятеуэху тхыгъэхэри.

Усэ тхыным кьыдэкIуэу, бзылъхугъэ щIыкIур хуабжьу дехьэх журналист IэщIагъэмэ. ЕджапIэм кьыщдэхуэ зэманым ар щолажьэ телевидением икIи Iуэху зэхуэмыдэхэм ятеуэху нэтын гъэщIагъэнхэр гъахьэзырным хущIокIу.

Дыщогугъ Жаннэ и Iащагъэм адэкIи хигъэхъуну, льагаIпIэщIэхэм нэсыну, ди адыгэ лъэпкъыр зыщыгугъ фIыкIын, зэрыгушхуэн щхьэ кьыхэкIыну. И усэхэм ящыщ зыи фи пащхьэ идольхэ.

ХЬУРАН Маритэ.

Насыпым и уасэр

Цыху лъагъуныгъэм и Iэфiагъыр,
ЩIэзмыгъуэтыжым, зыхэсщIащ.
НыбжьыкъэгукIэ зэджэм и лъапIагъыр,
ЩIэзмымыIэжьм, сэ къэсщIащ.

Си гухэлъ Iэфiхэр сIэщIэкIыжри,
Дуней гугъуехым сыIуущ.

Зы махуэм адрейр и ужь итмэ,
КьызощIэ, гъащIэр мыужьыха...
Насыпым уасэу гуауэ щIэстми,
Дэнэ щысщIэн Тхьэм схунухар?...

Кьэрмокъуэ Марьянэ

Псэм фIэIэфIщ

Ди къэралым щIэныгъэм зэрызыщиужьыр яп1 дыдэу зи фIыгъэхэм ящыщщ школ егъэджакIуэхэр. Дэтхэнэ щыхури егъэджакIуэу лэжьэфынукIым, абы щхьэкIэ я Iащагъэ укьыхуахьуакъуэу, сабийхэм я Iащагъэ ильэс 20-м щIигъуауэ щолажьэ Тэрч куейм хыхьэ Новэ-Хьэмидей жылэм дэт курыт школым. ЕсэпIыр щIэблэм яригъажьу.

ДЭЗЫКЪУЭ куейм щыщ Малкэ кьуажэм кьыщалъхуа бзылъхугъэм и насыпт Тэрч щыналъэм щыIэу, и зэфIэкIхэр абы щыпсэу ныбжьыщIэхэм ярихьэ лэну хэт и гугъэнт? Курыт ерджанIэ нэужьым Марьянэ КъБКъУ-м есэпымкIэ и кьудамэм щIэтIысхьащ. 1989 гъэм ерджанIэ нэхъыщхьэр кьиухри, арягъэкIуащ егъэджакIуэ зыхуэримыкIу Новэ-Хьэмидей курыт школым. ПальэкIэ жылэм лэжьакIуэ кьитъэкIуа пщащэм ильэси нэхъ дэмыкIыу и насыпыр абы щыуващ икIи апхуэдэщIыкIэ а щIыпIэм кьыщынауэ щытащ.

Iэужьыр зэрыщIидзэрэ Марьянэ 5 - 11-нэ классхэм есэпыр ярегъэдж, классым и унафэщIщ, и лэжьэгъуэмэ сабийхэм фIыуэ кьальагъу, щIэрэ щIыхьрэ зиIэ егъэджакIуэщ. Ар цIыху Iэдэбщ, гумызагъэщ, и лжьыгъэм и кьару емыблэжьуи бгъэдэтщ. ЕгъэджакIуэ Iэкiуэльакiуэм 2009 гъэм кьыхуагъэфащащ школ унафэщIым егъэджэныгъэ-гъэсэныгъэ лэжьыгъэмкIэ и кьуддзэ Iэнатiэр.

Завучу лэжьэн зэрыщидзэрэ Марьянэ и ныкьэнхэм кьахэхьуащ, ауэ егъэджакIуэ Iуэхур абы щхьэкIи кьигъэнакьым икIи и пщэрыль псори хьарзынэу зэфIех. Апхуэдэущ Марьянэ щыIэр: адрей предметхэм кьащхьэщыкIыу есэпыр дерс гуГъуэ, Зыуэ щIыт кьэрал экзаменыр математикэмкIэ псоми зэратыр хэмытми.

Марьянэ и Iуэхуитiу ныбгъэхэм ящыщщ абы и еджакIуэхэм ящрайон зэпеуэхэм увыпIэфIхэр кьызэрыщащхьыр. И лэжьыгъэфIыр кьалъытэри, Къэрмокъуэм щыIэ-мыгъэ Iуэхуабгъэфэщащ егъэджэныгъэмкIэ куей Iэнатiэм и щыхь, фIыщIэ тхьылъэр, саугъэтхэр.

Школ унафэщIым и дежь кьыщыщIэзыу Зэкъошныгъэм ерэзэщIу Къэрмокъуэм и гъэсэныгъэмкIэ щIэныгъэр зэрыгъэсыр. Ар цIыху щIэныгъэр зэрыгъэсыр ди гугъэщ, Зыуэ щIыт кьэрал экзаменым и хьэдагъэ етыным - зэдзууэ елэжьу гупыр дапщащэ зэрэщIыгъуу, гуфIыгъуэ гу гуаэри зэдгау эшу. Апх уэдэу, Марь янэ и щхьэгъусэр дуней щем щехьжам щыгъуэ, и лэжьэгъуэмэ и ныбжьэгъуэмэ я гуаэшхуэр кьыдагъэ псынщIащ я зэхэщIыкIкIэ, гулыитэкIэ. Сабиищыр зыхуей ХунгъэIэзэн хуейуэ ерыщу щIыпIэ гуэрым щыIэ медицинэ кьиухри, Москва дэт кьэрал университетым щIэтIысхьауэ дзэ дохутыру йоджэ. ЕтIуанэ ныбжьыбзэщIр ебгъуанэм, щIалэр еханэ класым щIэсщ.

Дэтхэнэ щыхуми мурадрэ гуГъэрэ иIэщи, сыхьат Марьянэ и плъапIэ хэр кьехьу лэну, псэм фIэIэфI и Iэщагъэм щиIэ екъуIэныгъэхэм зэхуэсу, узынщэу и сабийхэм кьуэдрэ ящхьэщыгъэну.

МЭКЪУАУЭ Дианэ.

●Спорт хъыбархэр

Кикбоксинг

Медаль зэхуэмыдэу 16

Ижьыблагъэ Ставрополь щекIуэкIа Кавказ Ишхъэрэ Федеральнэ щIыналъэм кикбоксингымкIэ и чемпионатым КъБР-м и команд кьыхэхам фIы дыдэу зыкьыщигъэдэхуащ. Абы хэтаи спортсмен 40-р. Ди республикэм и щыхьэр щIыналъэ чемпионатым щызыхьумахэм ящыщу 16-м медаль зэхуэмыдэхэр кьахьащ.

1997 - 1998 гъэхэм кьалъхуахэм я зэхьэзэхуэм етIуанэ щыхьащ Фомыт Инал (кг 70), жэз медалькIэ кьахьащ Кьаногъуэ Къэшэтрэ (кг 36-р) Елей Джэбрэилрэ (кг 48-р).

1995 - 1996 гъэхэм кьалъхуахэм я дежь пашэ щыхьащ Хьэщпакь Анзоррэ (кг 51-р) ДыщэкI Мурат (кг 63,5-р). Дыжьын медалыр кьылъысащ ДыщэкI Марат (кг 71-р). Ещанэ хьуащ Медалы Алимрэ (кг 45-р) Хьэмгъуэкъуэ Алимрэ (кг 51).

1993 - 1994 гъэхэм кьалъхуа ныбжьыщIэхэм я деж хьыджэбз щIыкIуэхэм я зэхьэзэхуэм кьапэлъэщIыну Кьаногъуэ Анжеликрэ (кг 56-р) Кьаногъуэ Бэлэнрэ (кг 60). Борэ Кьантемырэ (кг 51-р) МафIэдз Азэмэтрэ (кг 67-р) ещанэщ.

1992 гъэхэм кьалъхуахэм абыхэм нэхърэ нэхьыжьхэрэ я зэпеуэм дыщэ медалхэр кьащылъысащ БещIыкIу Хьэзэтрэр (кг 54-р) Саралидзе Айдинрэ (кг 63,5-р). Бейтыгъэш Асльэн (кг 75-р) дыжьын медалыр кьихьащ. Уэжь Алим (кг 75-р) ещанэ увыпIэм кьыщыуныIащ.

Чемпионатым техникэ нэхьыфI кьыщигъэльэгъуауэ кьалытащ ДыщэкI Мурат.

Ди спортсменхэр зэхьэзэхуэм хуагъэхъзыращ ДыщэкI Асльэнэбэч, БещIыкIуэ Зауррэ Зуберрэ, Апажэ Рашид, Къудей Алим, Саралидзе Айдин сымэ.

Бабугент зыщеужь

Бокс

Шэрдж районым хыхьэ Къэщкъэтау ДЮСШ-м и тренер-егъэджакIуэ Гуменов Хьусей езым и мылькум кьыхэкIыу ныбжьыблагъэ Бабугент кьуажэм кьыщыщIэуцIуахи боксым щыхуагъасэ клуб. Абы щIэнэну екIуэлIэну Iэмал яIэщ гукъыпэж зиIэ сабий щоIэр.

- Сэ СЫЗЭРЫЩIыКIУРЭ боксым сыдихьэхыу щытащ, - жеIэ Туменовым. - Си кьуэхэри си гъащIэм ирикIуащ. Ауэ уи щхьэм зыхуэбгъэсэныр спортым профессиональнэу убгъэдыхьэныр - зэущхьэщIыныгъэщхуэ иIэщ. Зыхуэфащэхэм зэтеуэпщауэ ушытыж хуейщ боксым екъуIэныгъэ гуэрхэр щызыIэрыбгъэхьэн щхьэкIэ.

Пэшым щIэт тренажерхэм я нэхьыбэр Хьусей езым и Iэкiэ зэпкрыдлъхьэжахэщ, абыхэм хуэдэ зыщIыпIи щыбгъуэтыныгъкым. КьинщынэмыщIауэ, сабийхэр зэригъэхьэзырым методикэ щхьэхуэ зэхилъхьэжауэ мэлажьэ. Боксым щыхуагъэхьэзыр пэшыр зэрылъжьа мазиплIым кьрыубгъуэу абы кьэкIуалIэхэм я зэфIэкIкIэм хэхъуащ.

КЪЭХЪУН Бэч.

Фриевым и фэеплъу

ХьэСЭНЕЙ жылагъуэм и Курортнэ зэрамыкIэ иджыблагъэ мы кьуажэм кьыщыщIэуахэ спорт клубымрэ дапэкIэ зэрахьэнущ мы гъэм и мазаем и 19-м щIэпхъаджащIэхэм гуузэ яуклIа, щIыпIэ администрацэм и Iэтащхьэ кьулыкъым пэрыта Фриев Рэмэзан и цIэр. Апхуэдэу спорт клубым и гупэкIэ щагъэувынущ цIыху куэд зыхуэзарзыуэ щыта унафэщIым и фэеплъ.

Хьэсэней администрацэмрэ жылагъуэм и щыпIэ самоуправленэм и Советым и депутатхэмрэ кьыхаухьа унафэм кьежьапIэ хуэхъуащ 2005 гъэм ильэс 27 ныбжьым иту зи кьалэным пэрыува щIалэ гуащIафIэр цIыхухэм я псэкIэр егъэфIэкIуэнымрэ экономикэм нэхъри зегъэужьнымрэ псэемыблэжу зэрыгъэлэжьар. Апхуэдэу абы и зэфIэкI псори ирихьэлIащ мы щIыпIэм щыпсэу щIалэгъуалэр спортым дегъэхъэныным, зи гугъу тщIа спорт клубыр езыгъэщIри езы Фриевыр, гущIэгъунэщхуэ щаукIари абы и бжэлупэ дыдэрщ: ар щIэх-щIэхьыпэ кIэлъыплъыр уху1эныгъэхэр зэрекIуэкIым.

ЛЪОСТЭНМузэ.

●Тэрч куей

Куэдым сэбэп яхуохъу

Тэрч куейм сабий творчествэмкIэ и центрыр ди республикэм щынэхьыфIхэм ящыщщ. Къыдэкiуэтен щIэблэм гъэсэныгъэ тэмэмрэ творческэ гупсысэрэ ябгъэдэлъхьэныр и кьалэн нэхъыщхьэу дажьэ Iуэхущ1апIэм къекIуалIэ щIыкIуэр мы зэманым и ныбжьэу дэзыкьэх уиэтIыныгъэхэм ящыщу экологиер, географиер, психологиер, ди щIыналъэм щыпсэу зыпэкъэм я кьеIуэкIыкIам гъунэгъу хуэзыщIу хъуэмэр этнографиемрэ.

ГЪЭ ЕДЖэГЪУэР нухьыу Iуэхум щрагъэкIуэкIынущ республикIэм творческэ зэхьэзэхуэхэм я район зэпеуэр, щIэныгъэ конференцию, щIалэгъуалэ «ТIол хъурей» зэIущIэхэр. Псом яущхьэращи, ныбжьыщIэ зэчинфIэхэм мыбы гупыитэшхуэ щIэлъ. Абыхэм ирагъэкIуэкI къэхутэныгъэ лэжьыгъэхэр дерс щхьэхуэзэкIэ хэIуащIыну ящI, ди республикэм и щIэныгъэлэIэр хэту зэIущIэхэр ирагъэкIуэкI. Апхуэдэу акъылым зезыгъэуэжьы шахмат-шашкэ кружокым къекIуалIэхэм гъэ кIуам къахэкIащ шахматымкIэ спортым и масэр цIэр кьхъыныным и кандидату 5.

Мы центрым и лэжьыгъэм республикэпсэ гулыитэ игъэуэтыным кьежьапIэ хуэхъуахэм ящыщу кьатытащ ныкъуэдыкIуэгъэ зыбгъэдэхь сабийхэмрэ хьэл гугъусыгъэ зиIэу кьалытытэжрэ жылагъуэ Iуэхуэхэм хэшэныр екъэIIауэ ягъэлажьэ социальнэ программэ щхьэхуэхэр. Апхуэдэ сабийхэм щадэлажь